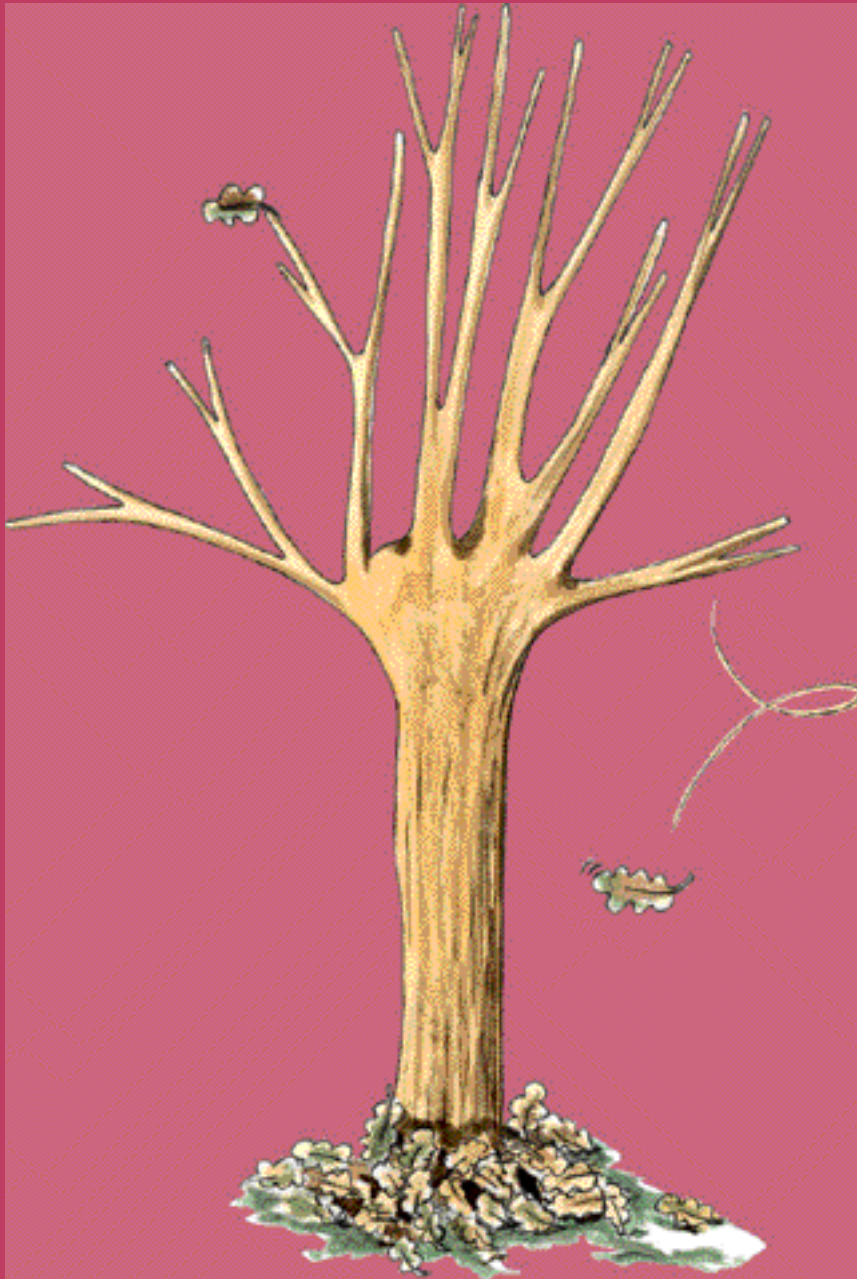

udazkenean barrena

barrenet 10. ikastunitatea

2. maila

ikaslearena

EGILEAK

Proiektuaren arduraduna:	Juxto Egaña (HABEko Hizkuntzaren Didaktika arduraduna)
Koordinatzaile didaktikoak:	Begoña Martinez (HABEko teknikaria) Sabin Zabala (HABEko teknikaria)
Partehartzaileak:	Jose Antonio Sanz (Miluze euskaltegia) Karlos Lizoain (Miluze euskaltegia)
Errealizazio didaktikoa:	Felix Sainz (HABEko teknikaria)

HABE erakundeak eskerrak ematen dizkio Iruñeko Miluze euskaltegiari materialgintza-proiektu honetan parte hartzerakoan agertu duen borondateagatik.

Diseinua, maketazioa eta marrazkiak: Josetxo Sastre eta Iñaki Gozalo

Gure esker ona ondoren aipatzen diren hainbat material eta ideia hartzeko baimena eman digutelako.

Ainara Argoitia. Oldarraldiaren dotorea. *Euskaldunon Egunkaria*. 2000-10-31
Alberto Barandiaran. Hosto festa. *Euskaldunon Egunkaria* 2000-11-28
Alberto Irazuren solasaldia. *Bide Batez*. Euskadi irratia
Ardoa dastatzeko ikastaroa. *Bertatik Bertara*. EITB
Ardoaren bidea. *Lau haizeetara*. EITB
Ardo-aukeraketa. *Bertatik Bertara*. EITB
Ardo-dastatzea. *Bertatik Bertara*. EITB (dokumentu biltegia: 839)
Ardoen etiketak. *Bertatik Bertara*. EITB (dokumentu biltegia: 905)
Asier Errazti. Hasi da denboraldia... perretxiko gutxirekin. *Euskaldunon Egunkaria* 1999-09-05
Benito Lertxundiren elkarrizketa. *Bertatik Bertara*. EITB
Depresioa. Amagoia Muruamendiaratzekin elkarrizketa. *Lauretan Babel*. Euskadi Irratia
Nafarrak eta itsasoa. Bi argazki eta hainbat polaroid. Felipe Rius. *Pamiela*
Pello Argiñarena. Udazkena, gora bihotzak! *Euskaldunon Egunkaria* 2000-10-20
Xabier Laskibar & Daniel Palacios. Perretxikuak. *Elkar*
Piztiaren izena. Anjel Lertxundi. *Alberdania*
Tximinoek zergatik jaten dituzte bananak? *Euskaldunon Egunkaria* 2000-12-28
Udazkena koloretan. Benito Lertxundi.
Udazkena Parisen... *Lauretan Babel*. Euskadi Irratia (dokumentu biltegia: 544)
Udazken Koloretsua. *Gaztelhuyar* 2000ko urria
Upeltegian barrena. *Euskaldunon Egunkaria* 2000-10-22
Zergatik esaten da katuek zazpi bizitza dituztela? *Euskaldunon Egunkaria* 2000-12-13

udazkenean barrena

barrenet 10. ikastunitatea

2. maila

Helduen Euskalduntzearen Oinarrizko Kurrikulua

ikaslearena

AURKIBIDEA

1. Sarrera

1. Lan-egitasmoa	6
2. Ikastunitatearen ibilbidea	7

2. Atazak

A Ataza: Udazken koloretan	8
B Ataza: Zinea zinez	15
C Ataza: Danok gura mahats-ura	23
D Ataza: Itxura ona, barren beltza	31
E Ataza: Triste bizi naiz eta...	37
F Ataza: Hostoz hosto	44

3. Eranskinak

1. Autoebaluazio-orria	50
------------------------	----

4. Material osagarriak

C Ataza: Danok gura mahats-ura	
1. Upeltegian barrena	54
D Ataza: Itxura ona, barren beltza	
2. Onddoak	56

1. LAN-EGITASMOA

Ikastunitate honen hasieran, gure herriko udazkeneko zenbait gertaerari eta ekintzari erreparatzeko parada izango duzu, baita denboran kokatzeko ere. Gertaera eta ekintza horiexek izango dira aurreragoko atazetan jorratuko dituzun gaiak.

Bestalde, udazkeneko giroarekiko jarrera desberdinak aztertzeaz gain, zurea ere azaldu beharko duzu.

Ikastunitatean zehar horma-irudi bat osatuz joango zara atazaz ataza, ataza bakoitzari lotuko zaion lan-dokumentu bat erantsiz.

2. IKASTUNITATEAREN IBILBIDEA

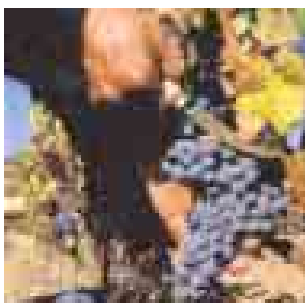
ATAZA: UDAZKEN KOLORETAN

1

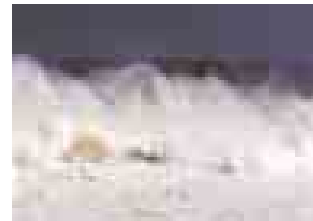
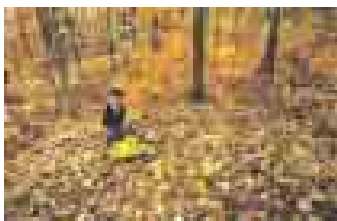
- Lehenengo, lot itzazu argazkiok dagokien urtaroarekin. Ondoren, talde txikitan jarrita, aldera ezazue egindakoa, loturak egiteko izan dituzuen arrazoiak azalduz.

UDABERRIA

UDA

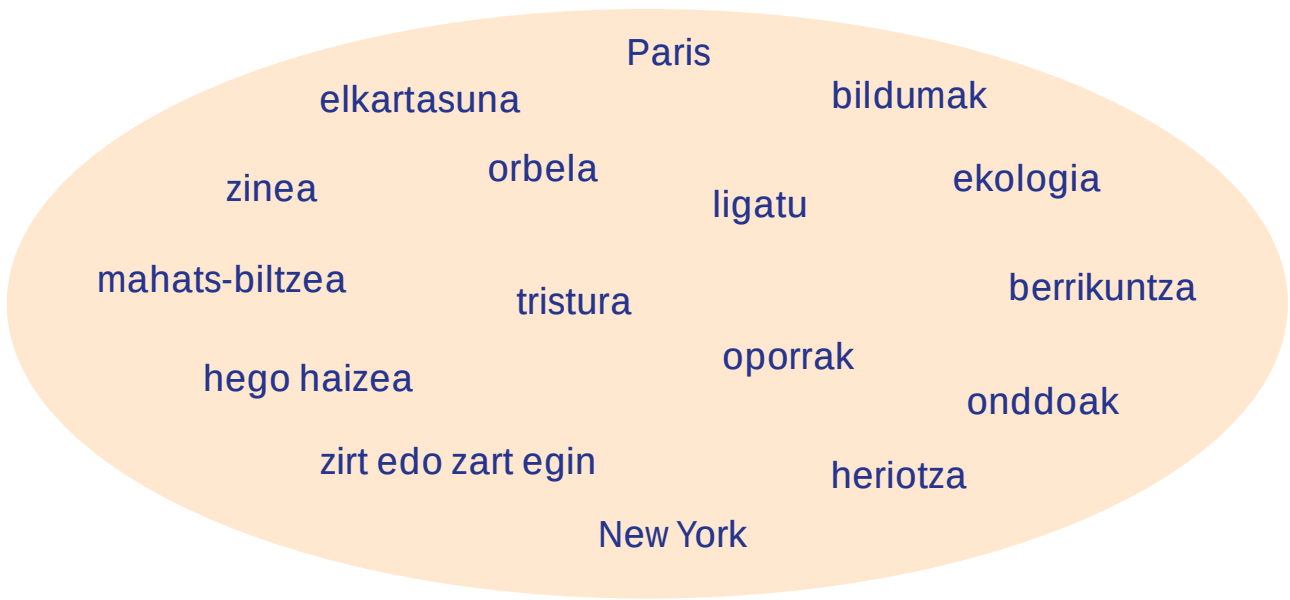
UDAZKENA

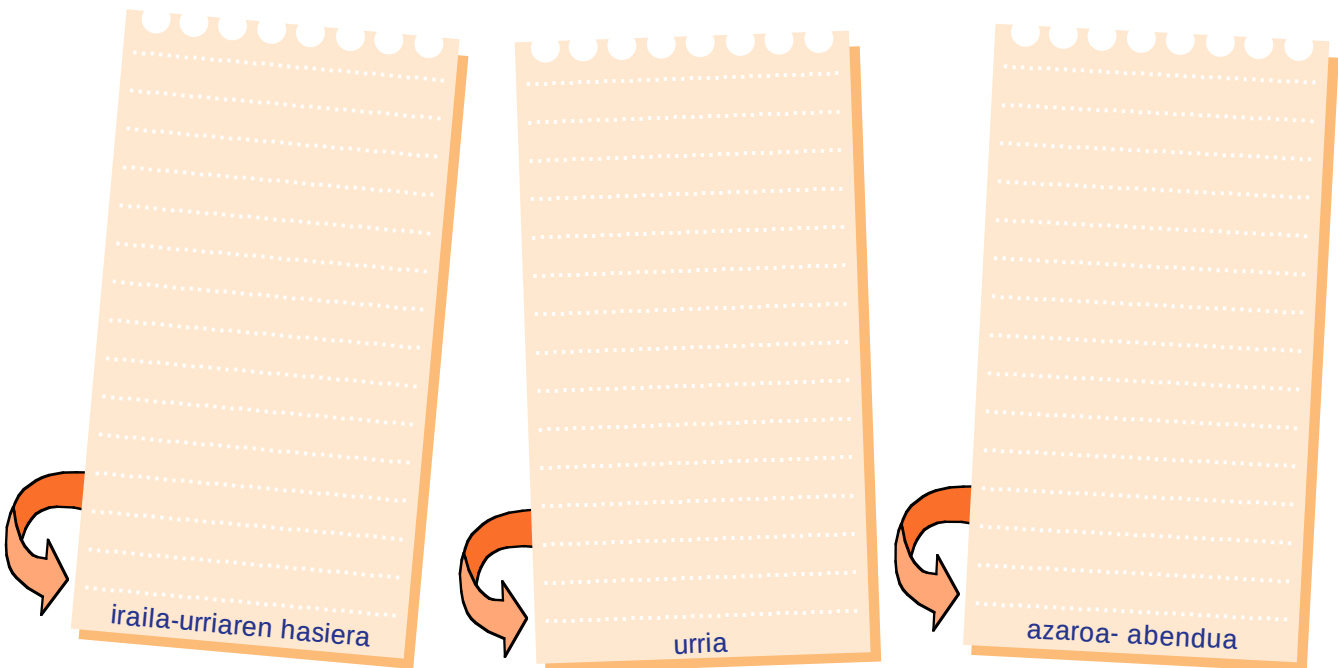
NEGUA

- Aztertu zure ikaskidearekin batera ondoko hitzak eta azpimarratu bereziki udazkenarekin zerikusia dutenak.

- Erraza egin al zaizue aurreko lana? Konturatuko zineten zenbait lotura eztabaidagarri izan daitezkeela. Orain, arestian azpimarraturiko hitzak beheko laukietan sartuko dituzue, gertatzen diren garairen arabera sailkatuz. Kontuan hartu lauki batean baino gehiagotan sar ditzakezuela.

- Orain, denon artean bikote bakoitzaren sailkapena konparatu eta bakarra osatu.

-

Zer? Non?	Eguraldia	Janzkera	Paisaia- -Natura	Kultur giroa	Kazetariaren jarrera udazkenarekiko
Caracas					
New York					
Paris					

-

¹Udazkena Parisen... *Lauretan Babel*. Euskadi Irratia

- Irakur ezazu ondorengo artikulua modu estentsiboan eta giroa deskribatzeko aipatzen diren elementuei erreparatu.

Oldarraldiaren dotorea

Itsasoak gogor astindu zuen atzo kostaldea

Olatuek gogor astintzen zuten atzo Donostiako itsas bazterra

Aurpegi iluneko zegoen atzo itsasoa. Haserraldiak ere, dotoreak izan daitezkeenaren adibide garbiz zen. Donostian, Haizearen Orrazietan, gogor astintzen zuen itsasoak; Paseo Berrian, berriz, nekez egin zitekeen aurrera busti barik, eta Kursaal inguruetan ere, ez zen aurre xamarrera joan beharrik bustitu eder bat hartzeko. Donostiar ororentzat gauza jakina da urte sasoi honetan, itsasoak bere haserraldirik ikusgarrienak erakusten dituela. Edertasunak, ordea, ez du inor aspertzen. Atzo, jende ugari zen Donostiako hiru itsas-irten gunetean. Zerua bera ere kolore ilunekoa bazen ere, artean ateri zen; haatik, zira edo anorak gabeko gutxi ikus zitezkeen.

Irudirik ederrena hartu asmoz asko ziren kamara eskutan hartu, eta ausart plantetan ari zirenak. Baziren era berean, itsas aditu usteko asko ere. Itsasoaren aurrean ordea, denik adituena ere ezjakin izan ohi da sarri. Donostiako Paseo Berrian bazen zer ikusia atzo. Batetik, itsasoaren amorrua eta bestetik, ikusle gisa hara hurreratu zirenen arineketa saioak. Arestian aipatutako aditu usteko horietako baten “jakituriak” itsututa karel ertzera hurbildu ginen zenbaitzu. “Lasai, olatuak ez dira hona iristen gaur hego haizea dago-eta. Karela lehor-lehorra dago; hemen ez dago bustitzeko arriskurik”. Itxura batean zertxobait baretua zen itsasoa, baina itxurak maiz suertatzen diren moduan, ordukoa ere horixe zen, itxura eta ez besterik. Umel-umel egin zitzaizkigun

arropak, eta gure kontura ederki gozatu zuten aparterago zeuden beste zenbaitzuk. Goizago hala beranduago, ordea, han ginen guztioi iritsi zitzaigun barre egiteko aukera.

Arratsaldeko 18:00etan, berriz, itsas-gorarekin batera, olatuek handiagoak ziruditen. Paseo Berriko aparkamenduan ez zegoen bestetan moduan autoarekin puntaraino heltzerik. Segurtasun neurriek ez zuten halakorik baimentzen. Gros-en, berriz, estoldek harriak zituzten gainean, uraren presioagaz ihes egin ez zezaten. Zurriolako pasealekuan aurrera egin ahala, gizon baten bere bi txakurrak lotu zituen, “badaezpada”; ez zuen nahi itsasoak haiek bereganatzerik. Grosetik Ondarretarako bidean ginela, argazkien flas argi ugari ikus zitezkeen Haizearen Orrazietan.

Itsasoaren haserraldiaz baliatuz surflariekin gustura ziharduten Ondarretan. Hondartzatik uretaratzea ez zen haientzat lan erreza. Saiakera antzuetan indarririk ez galtzearen, taula besapean hartu eta kareletik salto egiten zuten surflari bat baino gehiagok. Horma ertz-ertzetik zihoazen batzuk bustitzearen beldurrez eta besteak berriz, olaturik handienetara salto egiten.

.....
Ainara Argoitia
Donostia

- Udazkenean itsasoak bere haserrealdirik ikusgarrienak erakusten ditu eta horixe deskribatzen du artikulua zehatz-mehatz. Giro honi dagozkion zer beste elementu aipatzen ditu Ainara Argoitiaren testuak?
- Imajina ezazu zeure herriko korrespontsala zarela eta Ameriketako euskal irati batetik deitzen dizutela zure herrian zer giro dagoen eta udazkena nola datorren jakin nahian. Donostiako Paseo Berrian zaude eta itsasoa ikaragarri zakarra dago, olatuak...
Presta ezazu informazioa nola emango zenukeen.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- Orain, jar zaitezte binaka, elkarri bizkarra emanda, eta azaldu.

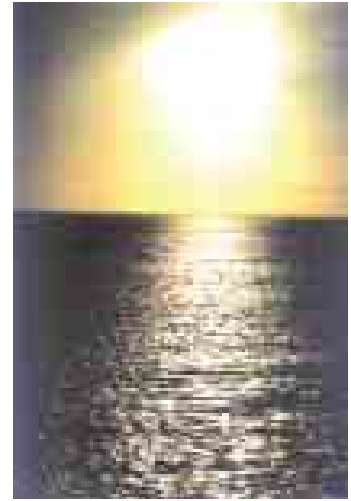
3

- Itzul gaitezen aurreko testura. Zure ustez Ainara Argoitiari gustatzen ote zaio udazkena? Irakur ezazu berriro testua eta bilatu erantzunaren arrazoiak.
- Oro har, denok dugu gustukoago urte sasoi bat besteak baino. Horrek gure izaerarekin zerikusia duela uste al duzu? Horrela bada, Benito Lertxundiri egindako elkarriketaren² zati bat ikusiko duzu ea asmatzen duzun zein urtaro duen gogokoen. Eta beste hainbeste egingo duzu ikaskide bati buruz: bere gustuko urtaroa zein izan daitekeen igartzzen ahalegindu.
- Zure erabakiak ondo arrazoituta aurkeztuko dituzu ikastaldearen aurrean.

²Bertatik Bertara. EITB

4

Udazken koloretan kanta entzungo duzu orain begiak itxita. Pentsatu zein irudiz osatuko zenukeen, abestiaren bideoklipa egiteko esango balizute.

- Elkartu ikaskide batekin eta ados jarri irudi-sorta aukeratzera. Gero, zuen proposamena beste ikaskideei azaldu beharko diezue.
- Azkenik, kantaren letra irakurriko duzu eta, zerbait ulertu ezean, irakasleari galdetuko diozu.

Udazken koloretan

Udazken koloretan
landen lurrinak zeharkatuz,
hitaz oroit
eta higan nauk

Zuhaitz biluziaren
gerizpean orpondoa
orbelaren hilobi,
horiz eta gorriz
dena lokarturik.

Eskuratu hostoa
xume bezain eder,
hain soila bere heriotzean,
zuhaitz guztiaren bizkortasunez
hain betea,
non erortze honen duintasunak
hiri kantatzera naraman

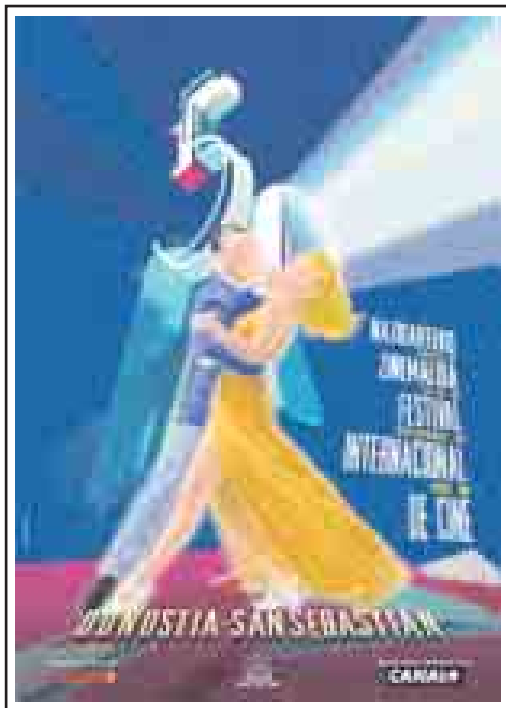
Berriro zuhaitzari
so natzaiok, kezkatu ote?
joate askearen oparotasunean,
betikotasunaren irria zirudik.

Gatibu neukan denborak,
bere baitan egositako
ametsetaz isekaz
bailegoan.

Udazken koloretan,
landen lurrinak zeharkatuz,
hitaz oroit eta higan nauk,
hain soil hire heriotzean
hain xume, adiorik gabeko
partitzean.

ATAZA: ZINEA ZINEZ

1

- Urtero-urtero, udazkena hastearekin batera, Donostiako Nazioarteko Zinemaldia izaten da. Urte asko dira lehenengo edizioa ospatu zela, eta asko dira bisitan etorri zaizkigun izarrak; horietako hainbatek Donostia saria eskuratu dute eta Zinemaldiaren historiara pasa dira orduan ateratako argazkiak. Zinemazalea izan ala ez izan, zure oroimena jarriko dugu proban. Jakingo al zenuke zerrenda honetatik bereizten zein diren Donostia saria noizbait eskuratu duten aktoreak? Azpimarra itzazu kontuan harturik bost baino ez daudela. Zaila iruditzen bazaizu, kontsulta ezazu zure ikaskideekin ea denon artean lortzen duzuen.

WOODY ALLEN
BETTE DAVIS
GREGORY PECK
LANA TURNER
HARRISON FORD
ANTONIO BANDERAS
JULIA ROBERTS
AL PACINO
SUSAN SARANDON

- Gogoan duzue zein izan diren azken urteotako saridunak? Eta aurtengoak?

- Zinemaldiren batean izan al zara inoiz? Zein ezagutzen dituzu?
Jakingo zenuke lotzen hiriak eta bertako zinemaldietan ematen diren sari nagusiak?

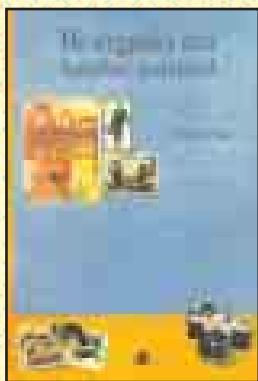

Cannes•	•urrezko hartza
Berlin•	•oscar
Donostia•	•urrezko galburua
Hollywood•	•urrezko palmondoa
Valladolid•	•urrezko lehoia
Venezia•	•urrezko maskorra

- Irakur ezazu ondorengo artikulua eta saia zaitetz beheragoko galderei erantzuten.

Nafarrak eta itsasoa

Iruindar guztiak bezala ibili da goizean zehar itsasoaren ertzean, hau da, ergel baten aurpegia jarritz, Nafarrek beste modu batez begiratzen diote Kantauriari, uretan nolabaiteko traszendentzia bilatuko balute bezala. Erraza da, pentsatu du, goiz eguzkitsu

honetan hondartzan edo Paseo Berrian dabilen jendetzaren artean metropoli foraletik datozenak bereiztea. Gipuzkoarrak irrifartsu dabilte bitartean, nafarrak serio-serio doaz, buruan ideia sakonen bat balute bezala. Batzuk momentu batetik bestera beren buruaz

beste egitera doazela dirudi, salto batez ozeanoan murgildu eta betiko desagertuko direla lehorrean sekula aurkituko ez luketen Atlantida misterioitsu baten bila. Jende gehiena bizi da barnealdean, egia da; hala ere, arabar bat, Huescako bat edo Madrildik etorritako atsoa askoz ere modu naturalagoan mugitzen dira itsasoaren presentzian, beldurrik gabe, errespeturik gabe ia. Erresuma zaharreko bisitariak, berriz, izuturik baleude bezala ibili ohi dira, uren azpian sekretu ikaragarriak gordeko balira bezala..

Pelikulak ikustera etorri da Donostiara pantailako irudiek bere gogo izorratuari nolabaiteko bakea emanen diotelakoan, beste bat-

zuek eraikitako ametsek bere amesgaizto guztiak suntsituko dituztelakoan, baina huts egin du. Berarekin antz handia duten pertsonaiak baino ez dira ageri, istorio gehienek berak bizitutako pasadizoak ekarri dizkiote gogora eta atsedena behar zuen memoriak inoiz baino lan handiagoa egin du. Maiz, ispilu baten aurrean balego bezala sentitu da, eta ikusi duena ez zaio batere gustatu. Madarikatu egin du errealitatetik hain hurbil dagoen zinea, eta etorkizunean bakarrik ebasioa bilatuko duela agindu dio bere buruari, nahiz eta promesa laster ahaztuko zaiola jakin.

Egunerokotasuna eta jende arruntaren bizi-modua ardatz dituen beste film horietako bat ikusten ari zela, urduri jarri da. Bere ohituren kontra, proiektzioa bukatu aurretik atera da aretotik, betaurreko graduatuak kendu eta eguzkikoak jarri ditu, eta, nafar bati dagokion seriotasunaz, hondartzarantz abiatu da. Kontxa aldea jendez gainezka dago. Erlojuaren parera iritsi denean, bozgorailuetatik ozenki ateratako esaldi bat entzun du: "Galdutako ume bat dago aldagela nagusian; gurasoak bila etor daitezela, mesedez". Abisuak zerbait mugitu du bere barrenean, aspaldiko irudiak gogoratu ditu. Bera ere negarrez egon zen aldagela hartan, duela urte asko, eta bururatu zaio geroztik ez dela handik mugitu, inor ez zaiola sekula bila joan.

.....
Felipe Rius

- Bila itzazu testuan galdera hauen erantzunak:

- Irakurri duzun testua Donostiako zinemaldian girotua dago. Non antzematen da hori?
- Nola dago testuko protagonista? Zein da bere barne egoera?
- Zer helbururekin joan da zinera?
- Zergatik atera da zine aretotik filma bukatu aurretik, filma txarra delako ala beste arrazoi batengatik? Askotan egiten du hori?
- Zerk baldintzatzen du bere aldartea, Donostiara etorri izanak ala filmaren gaiak?
- Filmak modu askotara sailka daitezke, besteak beste, thriller, drama, western, komedia, poliziakoa, snuff, historikoa, musikala, abenturetakoa, intimista, amodiozkoa, esperimentalak, katastrofikoa, gerra-koa, suspentse, dokumentala... Zure ustez nolakoa izango zen testuan azaltzen dena? Zergatik?

- Orain, talde txikitan jarriko zarete eta hurrengo galderak komentatuko dituzue.

- Zure ustez, zauden egoerak baldintza dezake ikusi behar duzun filmaren gaineko iritzia? Filmaz kanpoko zer bestek baldintza dezake?
- Arestiko testuko protagonistak bezala, inoiz atera al zara aretotik filma bukatu aurretik?
- Zein da zuretzat zinera joateko garairik aproposena? Zein urtarotan joaten zara maizago?
- Nola aukeratzen dituzu filmak?
- Bakarrik joaten al zara zinera? Zergatik?

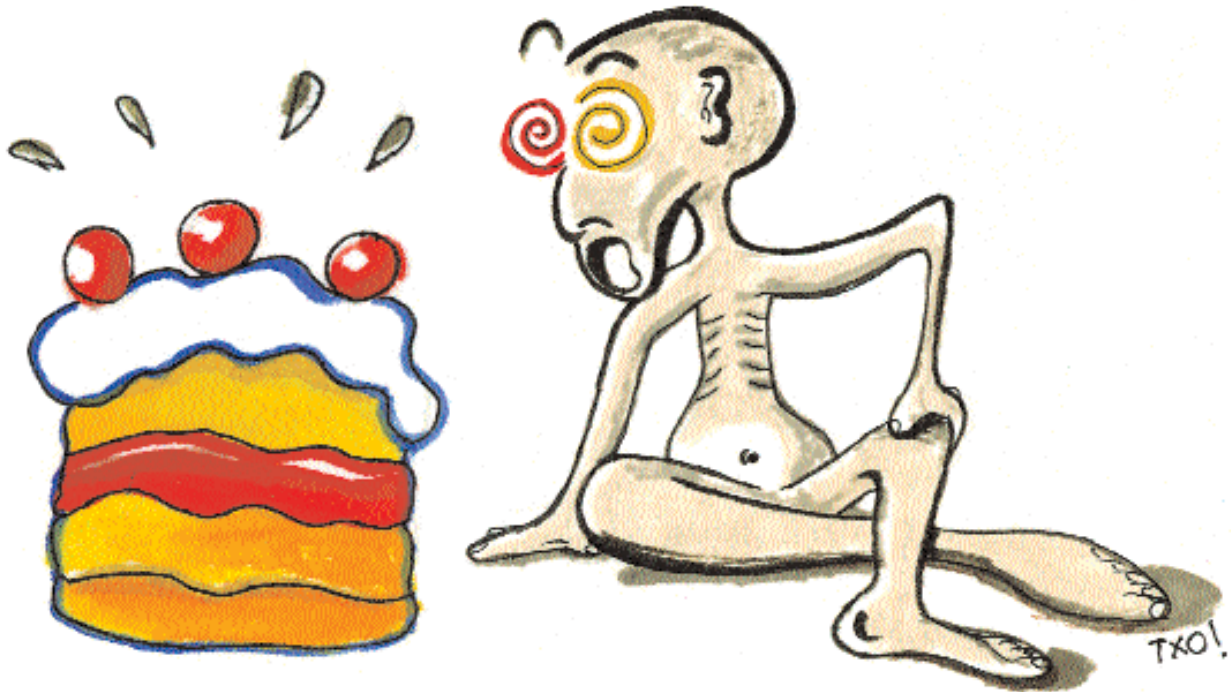
- Azpimarratu testuan nafarrek itsasoa dela-eta nola jokatzeko omen duten azaltzen duten esaldiak. Zer egitura erabiltzen du egileak horretarako?

- Egitura-mota hori erabiliz, erantzun galdera hauei:

Adibidea: *Nola begiratzen dio maiteminduak bere maiteari? (munduan beste inor egon ez...)
Maiteminduak bere maiteari munduan beste inor egongo ez balitz bezala begiratzen dio.
(munduan beste inor ez balego bezala)*

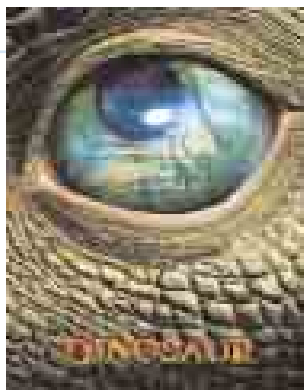
Galderak:

- Nola begiratzen diote umeei txokolatezko tarta bati? (bi egunetan ezer jan ez)
- Nola hitz egiten zuen apaizak herriko mezan? (mundua orduantxe bertan bukatu)
- Parranda eder baten ondoren nola egoten gara? (buruan orkestra sinfonikoa jotzen eduki)
- Batzuek nola gidatzen dute? (errepidea euren izan)
- Nola tratatu zintuzten banketxe horretan? (lapurtzera joan)

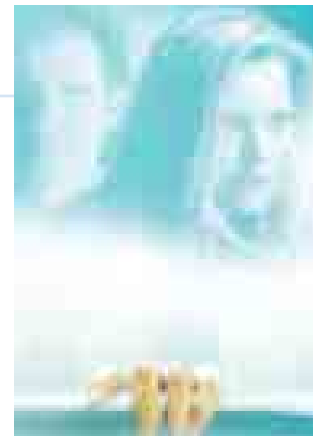
2

- Alberto Irazu zine kritikariarekin egindako solasaldia entzungo duzu. Entzun ahala, filmen gaineko datuak jaso eta taulak osatuko dituzu.

DINOSAURUA	
Zuzendaria	
Herrialdea	
Protagonistak	
Istorioa	
Iritzia	

EGIAK EZKUTATZEN DUENA	
Zuzendaria	
Herrialdea	
Protagonistak	
Istorioa	
Iritzia	

UDAZKENA NEW YORK-EN	
Zuzendaria	
Herrialdea	
Protagonistak	
Istorioa	
Iritzia	

- Aldera itzazu jaso dituzun datuak zure ondokoarekin eta azal ezazue talde handian bion artean adostutakoa.
- Zure ustez, Alberto Irazuk ikusi al ditu filmak? Zergatik?

Gramatika eta diskurtsoa

- Entzundakoaren transkripzioan oinarriturik, azter itzazu ondoko puntuak eta eman adibideak:

- Filmaren balorapena egiteko hizkuntz baliabideak: ikaragarri ondo egina...

.....

- Bila itzazu filmen argumentuak, azaltzen diren pasarteak. Zer kontatzen du bakoitzari buruz? Istorioak ia bere osotasunean ematen ditu ala azaleko hainbat datu ematen ditu istorioaren funtsa ulertarazteko?

Erlatiboa aposizioan (Euskal Gramatika Osoa)

Maiz, euskara mintzatuan eta perpaus luzeak direnean batez ere, erlatibozko perpausak ondokoaren aurrean jarri beharrean, aposizioan jarri ohi dira. Ikus dezagun adibide bat:

- Neska horren ondoan eserita dagoen mutil hori Josu da.
- Mutil hori, neska horren ondoan eserita dagoena, Josu da.

Egitura hau oso erabilia da ahozko euskaran. Euskara idatzian, ordea, askoz ere erabilera mugatua dauka, eta erlatibozko perpausa oso luzea denean erabili ohi da batez era. Nolanahi ere, ez da komeni egitura hau neurritz gain erabiltzea.

Bila itzazu transkripzioan aposizioan emandako erlatiboaren adibideak.

.....

Ahozko estiloan zer abantaila du erlatiboa horrela erabiltzeak?

Nola esango genuke ahoz ondoko esaldiak?

- Filmak bere senarrarengandik berriki bereizi den emakume gazte baten istorio tristea kontatzen du.

.....

- Protagonista Ameriketara doan itsasontzi batean lanean hasi eta kapitaina izatera iritsi den haur bat da.

.....

(Gogoratu egitura hau ahozko estiloan baino ez duzula erabili behar, eta bakarrik esaldi luzeak direnean.)

Erlatibozko esaldiak ekiditeko, eta bide batez mezua modu azkarragoan helarazteko, badira beste baliabide batzuk, hala nola, **-ko izenlaguna**. Ikusi adibideak:

Aladar izena duena = Aladar izenekoa

Oso begirada goxoa duen dinosauoa = oso begirada goxoko dinosauoa

Nola esango zenuke...?

- bihotz ona duen sendagilea
- bost oscar lortu dituen filma
- adinean sartuta dagoen jendea
- gustu txarrez eginda dagoen eszena
- minutu eta erdi irauten duen film laburra

Eman zenitzake horrelako adibide zenbait?

-
-
-

-ko izenlaguna baliabide erabilgarria iruditzen al zaizu filmei buruzko azalpenak egiteko?

3. Balorazio eta filmen argumentuez gain, adituak hainbat datuz hornitzen du bere diskurtsoa, hala nola, aktoreen arteko harremanak, sariak, kritikak, beste film batzuen aipamenak. Idatz itzazu behean horren adibide zenbait.

4.
-
-
-
-
-

- Lagungarri gisa gidoitxo bat presta dezakezu:

- filmaren izenburua
- zuzendaria
- aktoreak
- film-mota
- non dagoen girotua, gaia...
- bestelako datuak: zuzendariaren aurreko lanen aipamena, izandako sariak, izendapenak, kritikak, aktoreen arteko harremana, aktoreen gaineko informazio osagarria...
- noiz ikusi duzun, zein egoeratan zeunden... (honek baldintza dezake filmari buruzko iritzia)
- iritzi pertsonala
- ...

Erlatiboari eta -ko izenlagunari buruz esandakoa ere kontuan hartu zure azalpenean erabiltzeko.

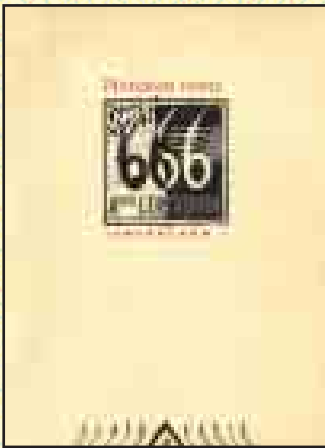
ATAZA: DANOK GURA MAHATS-URA

Ugariak dira udazkenean lurrak eskaintzen dizkigun fruituak. Denak dira garrantzitsuak guretzat, baina bat aukeratzekotan, beharbada, mahatsa aukeratuko genuke. Mahatsa ardoaren oinarria da eta erromatarren garaiaz gero ardoa ezinbesteko edari izan da jatorduetan. Egungo ospakizunetan ere ez da ardorik falta mahaian. Ildo horretan, euskaldunok jatun onak garelako fama daukagu eta euskal sukaldaritzak ospe handia du Euskal Herritik kanpo ere. Baina, ba al dakigu edaten? Ba al dakigu edari egokiak aukeratzen? Ataza honetan gure edateko ohiturak eta edariei buruzko beste hainbat kontu argitzen saiatuko gara.

1

- Irakur ezazu Anjel Lertxundiren “Piztiaren izena” liburuaren pasarte eta testuak iradokitzen dizkizun giroa, paisaia eta beste, marrazki baten bidez azaldu.

(...)

Urria zen, artoak burutu eta ainarak buztantzen diren urte-sasoia. Eguzkia erpinean, ohiko bazkari-pasa egitera bildu ginen mahastiko txabolaren atarian. Bi astoren gainean jarritako oholek egiten zuten mahaiarena. Mahatsa biltzeko kopelotarrak genituen aulki eta, haiek irauli ondoren, bertan eseri ginen hamar bat mahats-biltzaile. Mahastizaina zen ofizioa bakarra. Haren auzo, senide, bezero eta lagunak ginen gainerakoak, eta, adinez nahiz lanbidez oso enbor desberdinetako ezpalak baginen ere, mahastizainari lagundu nahiak elkartzen gintuen urtero eta mahats-bilketarako lagun-giroak berdintzen. (...)

.....
Anjel Lertxundi

MARRAZKIA

- Ikusi eta entzun arretaz irakasleak jarriko dizun bideo-pasartea³ eta idatzi ezkerreko koadroan ondoko zerrendatik bideoan aipatzen diren hitzak.

zahato
erreserba
upel
dastatu
botila
muztio

dastatu
gradu
mahats
tinkatu
mahasti

dolare
upeltegia
ardogile
ozpindu
enologo

mahatsondoa
inausketa
mama
ardogintza
hartzidura

- Zerrendakoez gain, ardoarekin zerikusirik duen zein beste hitz aipatuko zenuke?

Bideo-pasartean aipatzen direnak	Ardoarekin lotura duten beste hitzak

³Ardoaren bidea. *Lau haizeetara*. EITB

- Badakizu zer den “metafora”? Bada, metaforaren bidez azaltzen dugu gauza edo ideia batek gogorarazten edo iradokitzen diguna, esanahia irudizko adiera batekin ordezkatzuz. Adib.: Egun bateko lorea > giza bizitzaren laburtasunaren irudi bezala.

Bila itzazu horrelako hizkuntz baliabideak arestian entzundako testuaren transkripzioan eta osa ezazu beheko taula. Eta zeri egiten dioten erreferentzia ere ondoan jarriko duzu.

METAFORA (irudizko adiera)		HITZA (esanahia)	
1.	Akatsik gabeko marrazkiak	1.	Bertako paisaia, mahatsondoz betetako lur-sailak
2.	Katakonbak	2.	
3.	Urezko paradisia	3.	
4.	Jauregiak	4.	
5.	Bizipen mistikoak	5.	
6.		6.	
7.		7.	
8.		8.	
9.		9.	
10.		10.	
11.		11.	

- Elkartu ikaskideekin eta komentatu ondoko galdera hauek:

Gustuko al dituzu ardoa, sagardoa, txakolina...?

Normalean zer edaten duzu otorduetan?

Zer edaten zenuen lehen? (txikitan, nerabezaroan, gazte garaian...)

Zure ustez zein da aldaketa honen zergatia?

- Hona hemen ostatu batek egiten duen menu-eskaintza. Erabaki behar duzu zein ardo-mota hartuko zenukeen kasu bakoitzean; horretarako, erabil ezazu ardoen karta.

Baratzki menestra
Usoa arno saltzan
Euskal pastiza

Edaria:

Onddoak betiko erara
Basurde erregosia sagarrekin
Limoizko sorbetea

Edaria:

Etzeke entsalada
Izokina perretxikoekin
Pagar erreak koñakarekin

Edaria:

Perretxiko nahaskia
Legatza labean
Kremaizko kanutiloak txokolatearekin

Edaria:

Beltzak

Remelluri (Errioxa) erreserba handia 1991
Viña Magaña (Nafarroa) erreserba handia 1992
Vega Sicilia (Dueroko Erribera) erreserba handia 1991
Marques de Riscal (Errioxa) erreserba 1996
Joannes de Barga (Errioxa) ondua 1998
Príncipe de Viana (Nafarroa) ondua 1998
Gran Feudo (Nafarroa) gaztea

Gorriak

Malón de Echaide (Nafarroa)
Las Campanas (Nafarroa)
Faustino V (Errioxa)
René Barbier (Katalunya)

Txuriak

Señorio de Araco (Errioxa)
Castillo de Monjardín (Nafarroa)
Txomin Etxaniz (Getariako txakolina)
Uriondo (Bizkaiko txakolina)
Blanco Pescador (Katalunya)
Torre La Moreira, albariño (Galizia)

Apardunak

Gran Codorniu brut nature (Katalunya)
Juve y Camps brut erreserba handia (Katalunya)
Raimat brut erreserba handia (Katalunya)
Benito Escudero Abad brut nature (Errioxa)
Moet Chandon champagne (Frantzia)

- Emaiezu ikaskideei erabaki duzunaren berri, aukerak arrazoituz. Lan honetarako, ondoko esamoldeak erabil ditzakezu.

ESAMOLDEAK

- Ardo ez dagokio (doakio)-(r)i.
- ez da egokia-(r)ekin hartzeko.
--k eta-k ez diote elkarri laguntzen.
- ez dator bat-(r)ekin.
- Ez dira ongi elkartzen biak. Ez dira ongi uztartzen (ezkontzen).
- Bata bestearekin ez doa.

3

- Sibarita zarela uste al duzu? Ezetz? Egiazta ezazu, bada, galdera hauei erantzunez:

- Ahozuria, mokofina zara edo berdin zaizu edari edo ardo mota bat edo beste?
- Asko gastatzen al duzu ardotan?
- Beti onena erostea al da zure filosofia?
- Zure ustez zenbat balio dezake botila bat ardok?
- Zenbat balio zuen erosi zenuen ardo-botilarik garestienak?
- Zenbat ordaintzeko prest zeundeke?

- Telmo Rodriguez enologoarekin egindako elkarrizketa⁴ ikusiko duzu orain. Ikusi eta gero, saia zaitez beheko taula betetzen, hau da, Telmok esandakoak diren edo ez argitzen. Dena den, bideoa ikusi aurretik, irakur itzazu galderak eta zure ondokoarekin komentatu.

	E	G
Lehengo ardoak oraingoak baino hobeak ziren.		
Telmok ardo zaharrak, zeharo galdu diren ardoak, berreskuratzen dihardu.		
Enologoak laborategian sartzen dira, ardoak probatu eta nahasketa berriak egiten dituzte.		
Telmoren ustez, enologoaren lana mahastia bezain inportantea da.		
Ardo onak egiteko aski da bertako ardoak ezagutzea.		
Badirudi, Frantzia eta Portugal direla ardogintza ikasteko lekurik onenak.		
Mahatsa biltzeko garaia iristen denean, jendea ohi baino urduriago ibiltzen da. Egoera hau "Vendimiaren sindromea" izenez ezagutzen da.		
Matador, ardo berezia da, artista eta ekoizleak elkarrekin sortzen duten produktu berezia eta bakarra, behin ere errepikatuko ez dena.		
Ardoaren prezioa enologoek jartzen dute; hala ere, hau ez da batere garrantzitsua.		
Telmoren ustez ardoaren prezioa edozein delarik ere, justifikatua dago.		

LIB. 4.1.

Ardoari buruz zertxobait gehiago jakin nahi baduzu, material osagarrietan "Upeltegian barrena" ataza (irakurgaia) daukazu.

⁴Bertatik Bertara. EITB

4

- Azaldu ikaskideei galdera hauen inguruan dakizun guztia.
 - Inoiz hartu al duzu parte ardo-dastatze batean?
 - Ba ote dakizu zer egin behar den ardo bat behar bezala dastatzeko?
- Mikel Zeberio adituak ardoa dastatzeko ematen diren pausoak azalduko dizkigu⁵. Entzun arretaz eta beheko koadroa osatu.

	PAUSOAK	PROZEDURA
1.		
2.		
3.		

- Hemen dituzu ardo-dastatzearen fitxa osatzerakoan lagungarri izango zaizkizun argibide batzuk. Irakurri eta gero, ikusi ikastaroko ikasle batzuek nola egiten duten⁶.

ARDOAREN KOLOREA

- Hasteko, kontuan hartuko dugu naturako koloreek tonalitate nahasiak aurkeztzen dituztela gehienbat.
- Koloreak zehaztu nahi izanez gero, argi, ilun, hil, bizi, zikin, garbi, aratz, distiratsu, gardena... eta antzeko adjektiboak erabili ohi dira.
- -XKA atzizkiaz ere balia gaitzke: gorrixka...
- Nahasi samarrak edo oso zehatzak ez direnean: lur-koloreko ardoa, gerezi-kolorekoa, lasto-koloreko horia... Bideo-pasartean “kobre-kolorekoa” aipatzen dute, barrikan egondakoari buruz hitz egiterakoan.
- Kontuan hartu beharreko beste gauza bat da, kolorea aldatu egiten dela ardoaren bizitzan zehar. Horrela, zahartu ahala, ardo beltzak tonalitate aldaketa izaten du urdinetik horixkaraino.

⁵ Bertatik Bertara. EITB

⁶ Bertatik Bertara. EITB

ZAPOREAK ETA USAINAK

Hemen ere gauzak ez dira batere errazak.

Alde batetik, ohiko zaporeak ditugu:

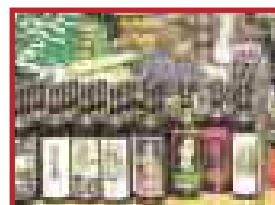
- Gozo (azukre edo eztiaren zaporea)
- Gazi
- Geza
- Garratz (limoia bezalakoa). Garraztasuna.
- Mingots, mikatz (kafea bezalakoa)
- Zapore oneko ardoa
- Orekatua
- ...

Baina beti saiatuko gara identifikatzen gogora dakartziguten usain edo zapore ezagunekin. Adibidez:

- Fruta edo belar usaina (lurrina)
- Masusta helduaren usaina
- Usaintsua, lurrintsua...
- Usain animaliak, ehizarena. (Bideo-pasartean aipatzen dute)
- Izadian, inguruan dauden usainak eta zaporeak
- Norberari iruditzen zaiona

- Oraintxe duzu txanda. Bideoan azaldutako urratsei jarraiki, dasta itzazu gelara ekarritako ardoak eta ondoko fitxa osatu.

	KOLOREA	USAINA	ZAPOREA	PUNTUAZIOA
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				

- Komenta itzazu jasotako datuak zure ikaskideekin. Ardoei emandako puntuazioak ere batu eta honen arabera ordenatu.
- Orain, begira iezaiezu dastatutako ardoen etiketei:
 - Erreparatzen al diozu ardo-botilaren etiketari?
 - Zein izan daitezke etiketa bateko motiboak?
- Irakasleak ardoen etiketei buruzko bideoa⁷ jarriko dizu, etiketaren estetika noraino irits daitekeen ikus dezazun.

⁷Bertatik Bertara. EITB

ATAZA: ITXURA ONA, BARREN BELTZA

Udazkenean gaude. Urte guztian perretxikoak egon badauden arren, iraila, urria eta azaroaren lehen hamabostaldia da perretxikoak biltzeko garairik onena. Gurean perretxikotara joateko zaletasuna oso erroturik dago; izan ere, udazkenaren etorrerarekin batera, asko dira antolatzen diren ikastaro, erakusketa, ateraldiak, etab. Askorentzat, hala ere, gaia arrotza da eta mesfidantza sortarazten du. Ataza honetan, gure jakin-mina piztu eta perretxikoei buruz zertxobait gehiago jakiteko parada izanen dugu, eta ikasitakoa irratiaio batean emateko gauza ere izanen zara.

1

- Irakur itzazu galdera hauek eta komentatu zure esperientziak ikaskideekin.
 - Perretxiko zalea zara?
 - Inoiz joan al zara perretxikotara?
 - Perretxiko mota asko ezagutzen duzu? Zeintzuk?
 - Zer dakizu hauei buruz?
- Juanito Zumelaga perretxiko zaleari egindako elkarrizketa ikusiko duzu orain. Ikusi bitartean, saia zaitez informazioa beheko taulan jasotzen. Ondoren, informazio hori ikaskideek jasotakoarekin alderatuko duzu.

Zein perretxiko aipatzen dira?

Zein dira perretxiko baten atalak?

Izandako esperientziak

- Perretxikoen atalen hiztegia lantzeko aukera duzu orain. Idatzi hutsune bakoitzean hitz egokia.

Eraztuna (mota desberdinak)

Hanka

Orriak

Txapela

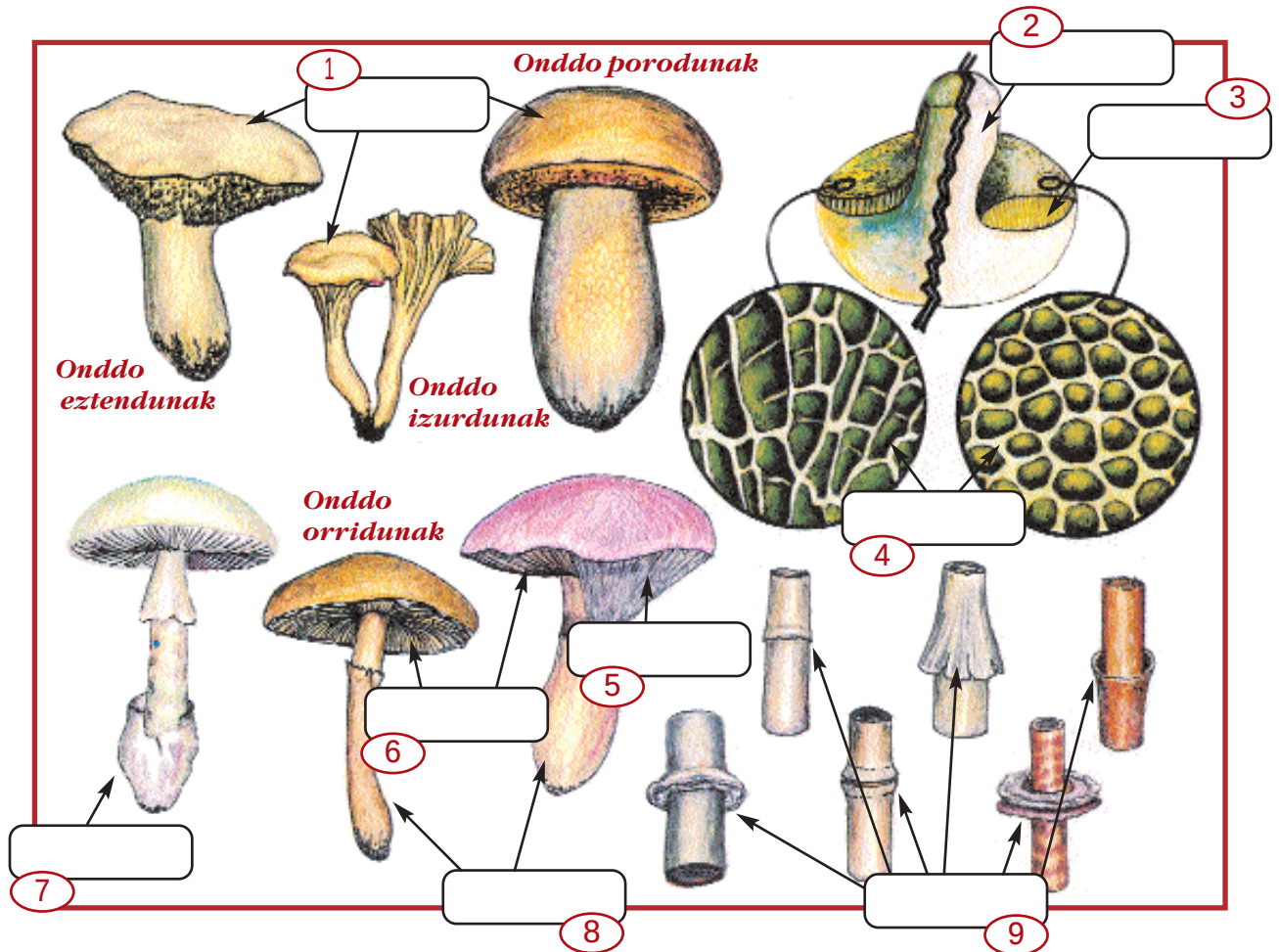
Hodiak (motzak eta luzeak)

Bolba

Poroak (zabalak, txikiak...)

Mamia

Gortina

2

- Demagun perretxikotara joan zarela eta irudietan dituzun horiek aurkitu dituzula. Hiruretatik bat baino ez dela jangarria kontuan harturik, zein eramango zenuke etxera?
- Orain, hirunaka elkartu eta egindako aukera eta honen zergatiak elkarri azaldu.

- Orain, irakur ezazu irakasleak emango dizun fitxa eta identifikatu argazkietako zein irudiri dagokion.
- Emaiezu ikaskideei fitxaren berri, perretxikoaren ezaugarri nabarmenenak aipatuz.

LIB. 4.2.

Perretxikoei buruz gehiago jakin eta, bide batez, entzumena landu nahi baduzu, material osagarrietan ataza aproposa duzu.

- Demagun perretxiko garaian gaudela eta irratsaio batera gonbidatu zaituztela gaiaren inguruko azalpenak, aholkuak eta abar ematera. Zure ikaskide batek irati aurkezlearena egingo du. Zuk beheko artikulua⁸ izango duzu abiapuntu; beraz, honek dakarren informazioa irakurri eta gero, ahoz kontatu beharko duzu elkarrizketa bat balitz bezala. Perretxikoei buruz orain arte ikasitakoa ere erabil dezakezu, lana osatuagoa egin ahal izateko.

Hasi da denboraldia perretxiko gutxirekin

Iraila eta urria. Horiek dira azaroaren hasierarekin batera perretxiko biltzaileen garairik gustukoenak. Hori bai, azken urteetan izandako perretxiko kopuruaren beherakada dela eta, gero eta zailagoa da perretxiko biltzaileen lana. Juan Ignacio Iturriotz Arantzadi Zientzia Elkarteko Mikologia saileko idazkariak azaltzen duenez, beherakako hori ulertzeko hainbat faktore ezberdin kontuan izan behar dira: “Perretxikotan gero eta jende gehiago aritzen dela eta hori igarri egiten dela esaten da, baina hori ere ez da guztiz zehatza. Izan ere, jateko onak ez diren edota oso txikiak izategatik jende arruntak ikusi ere egiten ez dituen perretxikoak ere gero eta urriagoak direla ikusi dugu. Horren arrazoiak asko dira, Jendea askoz ere gehiago ari da, baso asko mozten dira, eguraldia aldatzen ari da... guztiak du eragina. Hori bai, argi dago perretxiko kopurua jaitsi dela. Adibidez, itsasertzeko dunetako perretxikoen inguruko ikerketa bat egiten ari gara egun Zarauzko Golfean eta Zumaiko Zuloaga etxearen inguruan, eta, zonalde horietan perretxiko biltzailerik ibiltzen ez bada ere, perretxiko kopurua ikusgarri jaitsi dela ikusi dugu.”

Era berean, sarritan biltzaileek perretxikoei guztiz garatzeko aukerarik ere ematen ez dietela eta beren ugalketari kalte egiten dietela azaldu du Iturriotzek. Hala, udaberriko ziza jotzen du adibide garbitzat, “ez baitzaio ezer handitzeko aukerarik ematen eta esporak bota baino lehen batzen baita”. Ildo horretan, kontuan izan behar da perretxikoei ugaltzeko bi modu dutela, bat sexuala eta bestea asexuala. Sexualean, perretxikoa irten eta handitzen joaten da. Heldutasunera iristean, esporak —hau da, haziak— bota eta ugalketa prozesua abian jartzen da. Asexualean, berriz, irteterik ez duela eta, behealdetik ugaltzen joaten da perretxikoa bera bakarrik.

Gauzak horrela, biltzaileak perretxikoari sexualki ugaltzeko aukerarik ematen ez badio, argi dago horrek eragina duela bere biziraupenean. Hori dela eta, perretxikoa batzeko momentu onena guztiz garatzen direnekoa da, txapela guztiz irekita dutenean, orduan jauzten baitira esporak. Gainera, kontuan izan behar da, lehenago batuz gero, jateko momentu onenean ere ez dagoela artean perretxikoa. Hau da, fruta heldu gabe batzearen parekoa litzateke. Hori bai, biltzaileak badaki, berak batzen ez badu, atzetik datorrenak batuko duela perretxikoa...

Badira oraindik leku onak Euskal Herrian

Azken urteetan perretxiko kopurua Euskal Herrian nabarmen jaitsi den arren, argi dago oraindik badagoela basora joan eta perretxiko otarre on batekin etortzerik. Hori bai, horretarako jaioa izan eta ingurune egokitan aritu beharra dago. Hala, pagadiak, hariztiak, izeidiak edota gaztainadiak dira gibelurdiak, onddoak, zizahoriak... bezalako perretxiko preziatuak aurkitzeko lekurik onenak. Hori dela eta, ez da harritzekoa onddotan edota gibelurdinetan aritzeko Euskal Herriko leku onentsuenak Nafarroako Pirinio inguruan izatea edota udaberriko zizak biltzeko oparoenak Urduña, Urbasa edota Aralar izatea. Hori bai, kontuan izan behar da

Euskal Herriko inguru gehienetan dagoela perretxikotan aritzeko txokoren bat edo beste. Aldiz, perretxikoak bilatzeko pazientzia ere izan behar da, eta horregatik, agian, jende heldua aritzen da gehienbat lan horretan. Izan ere, Euskal Herrian perretxiko zale ugari izan bada ere, basora egindako txangoetan perretxiko bila dabiltzan << oso gazte gutxi >> ikusten direla nabarmendu digu Juan Ignacio Iturriotz adituak. Gainera, ibiltzen direnak ere badakite zertan dabiltzan, antza ohizkoa baita Aralarren mongiak –aluzinazioak eragiten dituzten substantzia psikotropikoak dituzten perretxikoak– batzen dabiltzan gazteak ikustea, perretxiko jateko onak biltzen dituztenak ikustea baino.

Onddo beltza
Boletus aereus
Jateko Ona

Biltzaile profesionala

Gazteak perretxikotan aritzeko ohiturarik ez badute ere, badira perretxiko biltzailea lanbidetzat dutenak ere. Izan ere, merkatuetan oso preziatuak dira perretxikoak; aste honetan, adibidez, 2.700 pezetan saldu da onddo kiloa Ordiziako Ferian, eta gibelurdi-narena, berriz, 2.000 pezetan. Beraz ez da batere harrigarria perretxiko biltzaile profesionalak izatea. Biltzaile horiek Espainiako estatu osotik ekartzen dituzte perretxikoak, lekuren batean perretxiko kolpea izan dela jakin bezain laster bertara abiatu eta kilokada mordoa biltzen baitute. Ondoren, kamioi isotermikoetan Euskal Herrira ekartzen dituzte. Hala, baserritar batek merkatuko bere postuan bildutako 2,5 edo 10 perretxiko kilo saldu baditzake ere, ferietan izaten diren saltzaileak ehunka kilo perretxiko biltzen dituzten profesionalak izaten dira normalean.

Arantzadi, Euskal Herriko katalogo mikologikoa osatzen

Arantzadi Zientzia Elkarteko Mikologia Saila 1965ean sortu zen, eta ordutik, perretxikoen munduaren inguruan lanean ari da. Egun, beraien lan nagusia Euskal Herrian sortzen diren perretxiko guztien ikerketa egitea da. Hala, Euskal Herriko katalogo mikologikoa osatzen ari dira. Uste denez, 6.000-7.000 perretxiko mota daude Euskal Herrian, eta

beraiek dagoeneko 3.200 katologatu dituzte, erdia gutxi gora behera. Hala, behin perretxikoa bilduta, fitxa bat egiten dute, familia, genero, euskarazko izena, non eta noiz jasoa den eta abar bilduz. Era berean, perretxikoaren lagin bat ere gordetzen da. Hori bai, ez pentsa lan erraza dutenik Arantzadiko Mikologia Saila osatzen duten 32-34 bazkide aktiboek; izan ere, urte osoan 20-30 perretxiko berri aurkitzea arrakasta da. Eta hori, gainera, zuzen-zuzenean perretxiko jakin bat bila dezaketen lekuetara jotzen dutela kontuan izanik.

Era berean, dibulgazio lana ere egiten du Arantzadiko Mikologia Sailak, liburuak, kartelak, erakusketak eta abar kaleratuz. Ildo berean, Donostiako Miramongo Erbide Dorreetan duten egoitza jendearentzat zabalik izaten dute astelehenetan arratsaldeko 19:00etatik 21:30etara. Bertan, aste bukaerako perretxiko batzearen ostean, zalantzak argitzera doan jendea biltzen da gehienbat. Urtean zehar lau irteera egiten dituzte nahi duen guztiarentzat: bat udaberrian, bi udan eta udazkenean bestea.

Intoxikazioa kasuei aurre egiteko laguntza

Ekimen horiez gain, Arantzadiko Mikologia Saila, ospitaleekin elkarlanean aritzen da, perretxikoekin izandako intoxikazioa kasuei aurre egiteko. Izan ere, oso garrantzitsua da kutsatutako gaixoak, zein onddo jan duen jakitea, eman beharreko tratamenduak oso desberdinak baitira. Intoxikazioak, gainera, uste baino ugariagoak dira, urtero-urtero hainbat kasu izaten direlarik. Iaz adibidez, 70 kasu inguru eman ziren Pilareko Ama Birjinnaren zubian; euri asko egin zuen garai hartan, eta azpiarrosa maltzurra asko ugaritu zen. Hori bai, kontuan izan behar da kasuen %90ean intoxikazioek ez dutela eragin arriskutsurik izaten pertsona osasuntsuetan, eta egun pare batean gaixoa ondo jartzen dela. Hala ere, noizean behin kasu arriskutsuak ere badira. Hori dela eta, oso garrantzitsua da ospitalean zein perretxiko jan den ahalik eta azkarren jakitea, hiltzaile berdea (amanita palloides) edo antzeko perretxiko bat jaten bada, lehen 24 orduetan tratamendua hastea, erabakigarria baita. Ondorioz, gaixoaren analisiak eta onddoaren laginak Bartzelonara ikertzera bidali aurretik aditu batek gaixoa zer jan duen jakin badezake, denbora erabakigarria aurreratzen da.

.....
Asier Errasti

- Antzeztu prestatutako elkarriketa beste bikote baten aurrean. Bikote honek antzezipenaren balorazioa egingo du, beheko fitxa erabiliz. Ondoren, bikoteok balorazioaren berri emango diozue elkarri.

	Bai	Ez
1.- Emandako informazioa aski izan dela uste duzu?	☐	☐
2.- Irratsaioa ongi egituratu dute? (Aurkezpena, garapena, amaiera, agurra...)	☐	☐
3.- Balora itzazu kazetaria eta adituaren jardunak:		
a) Kazetaria		
Naturaltasunez mintzatu da	☐	☐
Erritmoa egokia izan da	☐	☐
Hiztegia aberatsa izan da	☐	☐
Zuzentasunez hitz egin du	☐	☐
b) Aditua		
Naturaltasunez mintzatu da	☐	☐
Erritmoa egokia izan da	☐	☐
Hiztegia aberatsa izan da	☐	☐
Zuzentasunez hitz egin du	☐	☐

ATAZA: TRISTE BIZI NAIZ ETA...

Ataza honetan, geroz eta ugariagoa den gaixotasun batez arituko gara: depresioaz, alegia. Ildo horretan, udazkenean bereziki depresio eragile izan daitezkeen hainbat kontu aipatzeaz gain, geure bizimoduari eta nortasunari erreparatzeko astia ere hartuko dugu.

1

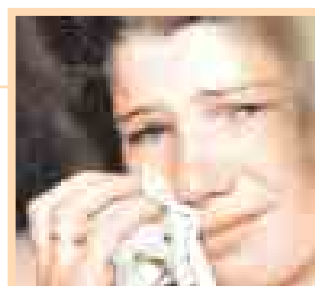
- Aztertu ondoko esamoldeak eta sailkatu bi multzotan: zerrenda batean, zerbait atsegina adierazten dutenak eta, bestean, esanahi desatseginak dituztenak.

1.- buru-makur atera	2.- lur jota egon	3.- itxaropentsu egon
4.- biraoka hasi	5.- barregarri gelditu	6.- nerbioak jota egon
7.- barrez lehertu	8.- nazka-nazka eginda egon	9.- irrikan egon
10.- zur eta lur geratu	11.- etsita egon	12.- gorriak ikusi
13.- artega egon	14.- gogaiturik egon	15.- izorratuta egon
16.- txundituta geratu	17.- patxada ederrean ibili	18.- beldurrak airean egon
19.- ezustea izan	20.- aztoraturik egon	21.- atsekabeturik egon
22.- umore onean egon	23.- harro egon	24.- depresioak jota egon

Atsegina

Desatsegina

- Ondoko egoera bakoitzari aurreko zerrendako esamolde bat egokitu behar diozu. Ondoren, ikaskideekin elkartuko zara eta egoera bakoitzaren aurrean nola erreakzionatuko zenukeen adieraziko diezu.

EGOERAK

- Auzokide bat ordu txikitan mailuka hasiko balitz.
- Ginekologoak bikiak izan behar dituzula esango balizu.
- Lantegiko nagusiak proposamen lizunen bat egingo balizu.
- Babes ofizialeko etxea erostea lortuko bazenu.
- Sex-shop batetik ateratzean zure neska-mutil lagunarekin topo egingo bazenu.
- Jatetxe dotore batean entsalada jaten ari zarela, armiarma bat aurkituko bazenu.
- Denda batean eman duzun billetea faltsua dela esango balizute.
- Aspaldian prestatutako txangoa egiteko unean euria botako balu.
- Lagun batek zuk izan duzun amets gaizto berbera kontatuko balizu.
- Ordenagailuan duzun guztia birus batek hondatuko balu.
- Zure lehenengo zita "berarekin" ordu erdi beranduago agertuko balitz.
- Zuk nahi duzun lanposturako beste bostehun lagunek izena eman dutela bazeneki.

2

Munduko Osasun Erakundeak aurreikusi duenaren arabera, depresioa izango da 2020. urtean mundu mailako bigarren osasun arazoa, bihotzeko gaitzen ondotik. Izan ere, presazko gizarte honek gero eta jende gehiago harrapatzen du bere atzaparretan. Bestalde, estatistiken arabera, depresio kasuak udaberri eta udazkenean ugalduta egiten dira. Zergatik ote? Zer ote du udazkenak, esaterako, jendea tristatzeko, deprimitzeko? Zuregan eraginik al du?

- Elkartu ikaskideekin eta pentsatu udazkenean tristura edo depresioa eragiten duten hiru arrazoi.

-
-
-

- Orain, Pello Argiñarenaren artikulua irakurriko duzu. Bertan, depresio eragile izan litezkeen zenbait faktore aipatzen dira. Irakurri ahala, beheargoko taulan idatzi beharko dituzu.

Udazkena. Gora bihotzak

Euria aspaldikoa dugu, baina azken egunotan hotza ailegatu da eta barne-barnera sartu zaigu, arima ia izozteraino. Goibeldu dira egunak, jaiak amaitu eta oraindik kalimotxoaz izerditan. Arropa piloak gorputzak lurperatu ditu, haragia udaberriko miraria izango da berriro, eta bien bitartean ... (hasperena).

Ikasturte berriarekin bat, ideia zaharren kutxa arakatu eta gezurren dantzei ekin diegu: sukaldaritza, ingelesa, footinga, masajea eta, denbora balego, aerobic ikastaroa. Aurten, bederen, ikasiago eta argalago bukatu dugu kurtsoa, nahiz eta jakin bi hilabetearen buruan ezerezean geldituko direla oraingo asmo politak. Hurrengo urtean akaso...

Erromerien dantza hasita, asteburuko plana herriaren edo dena delakoaren aldeko gure konpromisoaren arabera antolatu behar denez, atsedenaldirako beta eskasa da oso, euskararen (ala ikastolen?) aldeko jaiak hemen, auskalo zeren aldeko (ala kontrako?) manifestazioa hor, eta ziurrenik inoiz burutuko ez diren ekintzak zehazteko amaitezine-

ko bilera han. Eskerrak urteen poderioz gero eta zinikoago bihurtzen garen...

Liburuak pilatzen dira hautsez beteriko mesanotxean, ezta plastikoa kentzeko ere astirik ez izan arren. Iragan aukerazko azokan itsu-itsuan erositakoak ailegatzen azkenak izan dira; hortaz, metaren gailurra okupatu dute. Eta konturatzerako Durangokoak jota egongo gara, patrika non hustu jakin ezinik. Kulturdependentziaren kontrako departamenduak argi ikusi ditu sintomak, asko kontsumitu eta gutxi disfrutatu. Telezaborraren mesederako izanen...

Urteroko guda hasia da, ohetik altxatzearen esfortzua gero eta handiagoa da, etxetik lanera eta lanetik etxerainoko bidea pilotu automatikoan jarrita dago, euriak blaituko du gogoa eta itogina berpiztuko da, gauak luzeagoak eta bakartiagoak izango dira. Nolanahi ere, erabakia irmoa da: udazken honek ez nau deprimituko.

Euskaldunon Egunkaria 2000-10-20

Deprimitzeko arrazoiak	Eragin txikia	Eragin ertaina	Eragin handia
Eguraldi kaskarra			

- Elkartu ikaskideekin eta azaldu faktore horiek zuengan duten eragina.
- Ondoko “bokadiloetan” malenkoniaz, tristuraz edota zoriontasunaz esan diren hainbat esaldi xeblexe irakurriko dituzu.

“Pertsona ezkorra airean espetxeak eraikitzen dituen pertsona da.”

Walter Winchell

Oscar Levant

“Behin ospitale psikiatriko batetik bota ninduten gaixok deprimitzen nituelako.”

Storm Jameson

“Bizitza laburregia da perretxiko batekin itotzeko.”

Montesquieu,
idazle eta filosofo fantseza
(1689-1755)

“Norberak nahi duen bakarra zoriontsu izatea balitz, hori erraza litzateke; baina guk besteek baino zoriontsuago izan nahi dugu eta hori beti da zaila, besteak benetan direna baino zoriontsuago direla uste dugulako.”

“Benetako ezkor batek donuts bati begiratu eta zuloa besterik ez du ikusten.”

anonimoa

Mahoma,
islamaren fundatzailea
(570-632)

“Ez da aberatsa ondasun ugari duena, burua pozik duena baizik.”

“Natura lasai eta zoriontsudunak ez du ia adinaren pisua nabaritzen, baina alderantzizko jarrera duenarentzat gaztaro zein zahartzaro berdin dira zama.”

Platon,
filosofo grekoa
(k.a 427 - k.a 347)

Erma Bombeck

“Ez zaitez inoiz joan kontsul-
tan dituen landareak hiltzen
zaizkion mediku batengana.”

“Pertsona ezkorra eskar-
mentua duen baikorra da.”

Truffaut,
zine zuzendari
frantsesa (1932-1985)

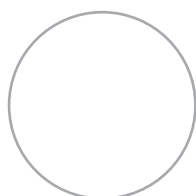
Perich,
umoregile espainiarra
(1941-1995)

“Mundu hau kaka zaharra
da, eta, gainera, besterik bada,
hauxe egin zuen berberak sortu
duela diote.”

“Pertsona ezkorrak norabi-
de bakarreko kalea gurutzatu
aurretik bi alboetara begirat-
zen du.”

Lawrence J. Peter,
idazle estatu batuarra
(1921-1990)

- Zein da gehien gustatu zaizuna?
Tira, orain zure txanda da, idatz ezazu zeure pentsamendua.

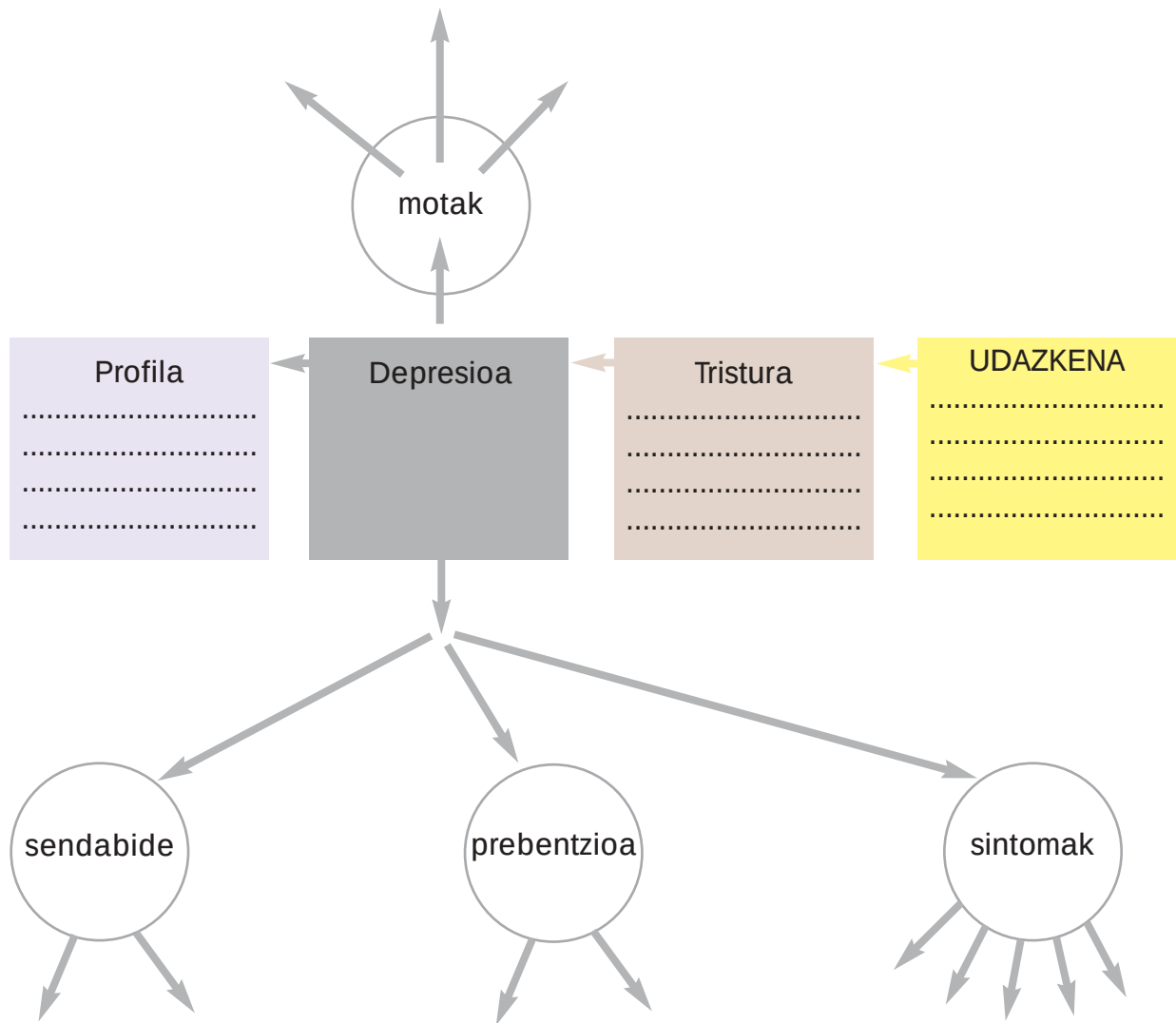

- Ozenki irakurriko dituzue egindako esaldiak eta denon artean hoberena hautatu.

3

Sarritan, tristura eta depresioa nahastu egiten ditugu; izan ere, triste, goibel gaudenean deprimituta gaudela esaten baitugu. Baina zertan datza ezberdintasuna? Zein dira sintomak? Zer egin daiteke depresioari aurre egiteko?

- Aditu baten azalpenak entzun baino lehen, saia zaitetze mapan azaltzen diren puntu horien gainean zer esango duten aurreikusten.
- Entzun ahala, ahalegindu mapa betetzen.

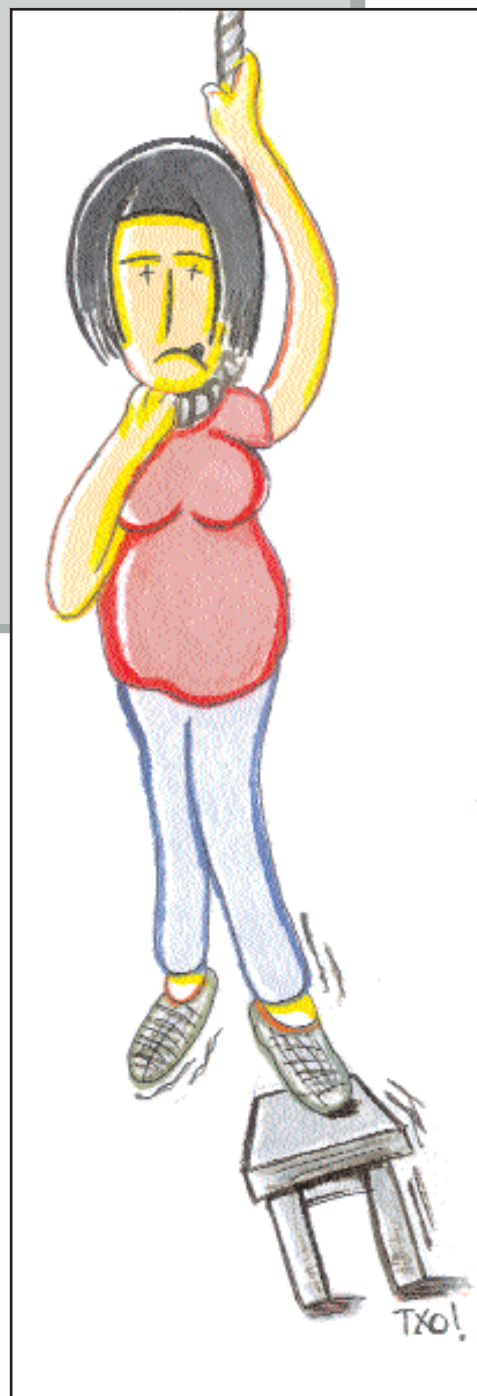
- Depresioaren sintomak poliki eta arretaz irakurtzeko parada izango duzu orain. Irakurri ondoren, komenta ezazu zure ikaskide batekin horrelako sintomak inoiz izan dituzun, edo zein neurritan jasaten dituzun hor aipatzen diren kontuak.

DEPRESIOAREN SINTOMAK

Kontuan izan behar da deprimitu bakoitzak sintoma hauek edo hauetako batzuk desberdin sentitzen dituela; beraz, baliteke sintomok erakusten dituen pertsona bat deprimitua izatea eta beste asko soilik triste egotea. Gainera, depresiotzat katalogatzeko lehenbiziko hiruetatik bi agertzea derrigorrezkotzat jotzen da eta besteek garrantzi gutxiago dute.

- Lehen gozatzen genituen ekintza arruntetan bat-batean interes edota gozamena galtzea (baita sexuan ere).
- Animo goibela ala “huts” iraunkorra
- Energia gutxitzea, nekea, motel sentitzea
- Delirioak, aluzinazioak, hondamendi ideiak.
- Ezkortasun eta itxaropenik eza.
- Buruko eta sabeleko mina, botalarria, dardara eta izerdia.
- Loaren desordena (insomnioa, behar baino lehenago esnatu ala gehiegi lo egitea).
- Gosearen desordena (goserik eza, pisu galtze edo irabazte ez-arrunta).
- Kontzentratzeko, gogoratzeko edota erabakiak hartzeko zailtasuna.
- Errudun sentimendua, baliorik gabe sentitzea eta baita inork ezin diola lagundu uste izatea ere.
- Suizidioan pentsatzea, nor bere buruaz beste egiten saiatzea.
- Negar gehiegi egitea.
- Inongo tratamenduri erantzuten ez dioten ezinegon eta oinaze kronikoak.
- Ezinegon eta suminkortasuna.

(Argia 2000-10-08)

ATAZA: HOSTOZ HOSTO

Jada udazkenean ondo sartuta gaude. Udazkenaren ezaugarri nabarmenetakoa gure baso eta herrietako zuhaitz gehienek hostoa galtzea da. Zerk eragiten du, ordea, hostoak galtzea? Galdera honen erantzuna bilatzeaz gain, zure herriko parkeak hobeki ezagutzeko aukera izango duzu.

1

- Erreparatu arretaz argazkiari eta saiatu beheko galderei erantzuten.

Argazkia zuen herriko parke batena izan liteke? Zein?
 Noiz aterata dagoela uste duzue?
 Zein izan liteke egunkarian agertu izanaren arrazoia?
 Nor ari dira hostoak biltzen? Zenbat denbora emango dute lan horretan?
 Zergatik bildu behar da orbela?
 Zenbat kilo jasoko dute? Zer egingo dute orbelarekin?

- Taldean eman eta entzun dituzun erantzunak kontuan harturik, idatz ezazu argazkiari lagunduko liokeen testu labur bat, baita artikulurako titulu bat ere.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- Irakur ezazu orain jatorrizko artikulua eta erkatu zuk idatzitakoarekin. Zertan datoz bat?

Egunotan, otsaila arte, tona batzuk hosto biltzen dira kalean

Erromantikoek larrazkena eta hosto gorri nabarren hegaldi pausatua poesiaren ia eredutzat jarri bazuten ere, egun hostoek kalte besterik ez dute egiten. Hiri eta herrietan, esan nahi baita. Basoan onddo beltzen estalpe dira, basakatuen babesleku, kategorrien gozamen, artzain txakurren eromen. Kalean zikinak dira, basak, irristagarri, arriskutsu. Ez dira erosoak, enbarazu egiten digute, eta agudo erretiratu beharrekoak. Hostoak, kalean, erratzatu beharreko natur puskak dira. Hirian gaudela azpimarratzeko derrigor eskobatzeko zaborra.

Ezin kalkulatu, baina baietz tona batzuk izan. Iruñean bereziki, naturgune eta inguru berde gehien duen hiriburua izaki. Urriaren bukaeran hasten da hostoak jasotzeko kanpaina: Udaleko lorategien zerbitzuak eta zaborraz arduratzen den enpresak egiten dute lan hori. “Zertarako pasatu erratza? Bada, niri ez zait iruditzen itsusi egiten duenik, baina euria botatzen badu usteldu egiten dira, eta arriskugarri izaten da batzuetan, eta jendeak deitu egiten du, jasotzeko esanez”. Focsa enpresako Luis Hualdek arima poetiko samarra du: pena ematen dio apur bat.

Baina lana lana da. Enpresa osoa burubelarri ari da egunotan, makinak eta erratzak lagun, hiriko sabaitik erori eta asfaltoa-

ren hauts eta bilo bihurtzen denaren kontra. Kilotan ezin neurtu ahalegina, “zaborrontzietan sartzen ditugu-eta. Pisatu beharko genuke hosto bat eta gero kalkulatu zenbat jasotzen ditugun...” Poeta Hualde hau. Hostoak zenbatuko lituzke berak.

Platanoak dira jorienak, emankorrenak. Hosto ia haragizko horiek dira, gainera, biltzeko lan gehien ematen dutenak, ia dena eskuz egin behar delako, hain dira handiak. Lan hori dutenak kexu dira ez zaiola erreparatzen gaiari zuhaitzak landatzen direnean. Platanoak ez ezik, marugatzeak ere deserosoak dira oso, izerdia bota eta zikin-zikina uzten dutelako zorua. Takonera, Antoniutti eta harresien inguruak dira lan gehien ematen dutenak, eta baita Donibane inguruko plazak ere.

Garai batean aziendaren oherako erabiltzen ziren, eta udaletzeko lorazainen artean badira lehengo erara egiten dutenak: jarri montoian eta, esku eta hankekin, mahatsa zanpatzen zutenen antzera, poliki-poliki hosto pila zanpa eta zanpa, koltxoia egin arte. Zertarako? Ezertarako ez. Gauzak ondo egin, beste ezerengatik ez.

.....
Alberto Barandiaran
IRUÑEA

- Aurreko testuan hostoek zertarako balio duten adierazten duten esaldiak bilatu behar dituzu eta bi kontzeptu hauen arabera sailkatu ondoko koadroan.

KALTEA: hiriko giroa

Ad.: Egun hostoek kalte baino ez dute egiten

MESEDEA: basoko giroa

2

- Testuak dioenez, garai batean hostoak aziendaren oherako erabiltzen ziren. Eta orain? Zer egin liteke hosto lehorrekin? Asma itzazu hiru erabilera.

1
 2
 3

- Irakasleak jarriko dizun bideoa ikusi eta gero, erantzun honako galderei.
 Nola biltzen dituzte hostoak?
 Zertarako erabiltzen dituzte?
 Zer deritzozu Gasteizko Udalaren inizatibari?

Hondakinetatik ongarri ateratzea ez da, hala ere, atzo goizeko kontua, aspaldiko metodoa baizik. Izan ere, garai batean askoz zabor gutxiago egiten zen etxeetan eta modu batez edo bestez birzikla zitekeena birziklatzen zen.

- Orain, modan jarri da konposta egitea, baina kontuan hartu behar da gai guztiak ez direla egokiak horretarako. Jakingo zenuke konposta egiteko zein diren gai egokiak eta zein ez? Azpimarratu egokiak.

Ilea
 Fruitu hondarrak
 Botilak
 Lastoa
 Arrautza azalak
 Latak
 Koloredun aldizkariak
 Paperezko musuzapiak

Patata azala
 Hostoak eta belarra
 Egunkariak
 Kafe hondarrak
 Tetrabrik-ak
 Errautsa
 Kartoia

- Konpara ezazu zeure zerrenda beste ikaskide batenarekin eta saia zaitetze adosten desberdintasunak.
- Zuzenketarako, ondoko artikuluzatia irakurri behar duzue.
- Konpara ezazu zeure zerrenda beste ikaskide batenarekin eta saia zaitetze adosten desberdintasunak.
- Zuzenketarako, ondoko artikuluzatia irakurri behar duzue.

ETXEAN KONPOSTA EGIN

Merkatuan badira etxeko balkoian, terrazan edota lorategietan, hau da, leku itxi batean, konposta egin ahal izateko konpostegiak. Horretarako, ontzi batzuk saltzen dituzte, edota egurrezko kaxa bat egin eta bertan pila dezakegu etxean pilatutako hondakina. Hauek dira konposta egiteko hondakin egokiak, eta desegokiak:

Baliagarriak diren hondakinak. Ilea, fruitu hondarrak, egunkari orriak, arrautza azalak, kafe hondarrak, lastoa, paperezko musuzapiak, barazki gordinak, patata azalak, aurrez erabilitako lurra, kartoia (hobe bustia), hostoak eta belarra.

Baliagarriak ez diren hondakinak. Zitrikoen azalak (ekoizpen ekologikoak ez badira argizaria emana dute azalean, nekez deskonposatzen dira), errautsa, pinu hostoak, aluminio pape-
 ra, plastikoak, publizitate foiletoak, latak eta metala, beira, koloredun aldizkariak, katuaren ontziko hondarra, tetrabrik-ak...

- Bideo-pasartean ikusi duzunez, hostoei 1-2 urte artean kostatzen zaie biodegradatzea. Beheko hondakin zerrenda aztertu behar duzu ea lotzen duzun material bakoitza degradatzeko behar duen denborarekin:

HONDAKINA	BIODEGRADATZEKO DENBORA
Paperezko mukizapiak.....	500 urte
Beira.....	4.000 urte
Zigarrokinak.....	20-30 urte
Pospoloak.....	6 hilabete
Laranja, platano, sagar azalak.....	10-20 urte
Pilak.....	2 urte
Kontserba latak.....	1-5 urte
Aluminiozko latak.....	50 urte
Plastikozko poltsak.....	inoiz ez
Plastikozko ontziak.....	3 hilabete

3

- Zerk eragiten du hostoak galtzea? Ondorengo artikuluan⁹ irakurriko duzunez, faktore askok hartzen du parte prozesuan. Irakurri arretaz.

Udazken koloretsua

Jada udazkenean ondo sartuta gaude. Udazkena udaren ondorengo urtaroa eta ikasturte berriaren hasiera izateaz gain, gure baso eta herrietako zuhaitz gehienek hostoak galtzen dituzten urtaroa ere bada. Zerk eragiten du, ordea, hostoak galtzea?

ZAHARTZEA

Hostoak berriak direnean hazkuntzarako hormona ugari izaten dute (auxinak) baina handitu direnean hormona-kopurua txikiagotu egiten da eta hostoak eta fruituak heltzen laguntzen duten beste batzuk agertzen dira (abszisina eta etilenoa). Bigarren hormona-talde horrek heltzen laguntzen du, baina heldu ondoren hostoak eta fruituak erortzea ere eragiten du. Gainera, hostoen metabolismoan zeharka sortzen diren hainbat konposatu edo hondakin apurka-apurka metatu egiten dira arazoak sortuz.

LEHORTEA

Udako lehorteek (etengabe eta iraunkorrek zein egun batzuetako lehorte txikiek) hostoak kaltetu egiten dituzte eta euren nerbioetan sartzen dien aireak zaildu egiten du

enborretik ura iristea. Beraz, hostoak ihartu egiten dira apurka.

Heltzeko hormona horiek eta metatutako konposatu horiek hostoei kolore gorritzka ematen diete eta hostoak erortzea eragiten dute. Eguraldiak, eta batez ere egunaren luzerak, eragiten du, besteak beste, hormona batzuk edo besteak agertzea, argi-kopuruak eta intentsitateak konposatuak aktibatzea edo ez aktibatzea eragiten baitu.

Zuhaitzek baldintza txarrei (nagusiki hotzari eta lehorteari) aurre egiteko galtzen dituzte hostoak. Gurean neguko eguraldi txar eta hotzari aurre egiteko moldaketa dela esan daiteke: negua “lo” pasa, “indarrak gordez”, eta ondoren, udaberri eta udan, ahal bezain beste hazi eta fruituak sortu. Azkenik, negua iritsi eta berriz “lokartu” aurretik, zuhaitzek hostoetan dituzten zenbait elikagai (azukreak, proteinak, mineralak...) berzurgatu egiten dituzte. Badira, hala ere, urte osoan hostoak dituzten zuhaitzak, horiek baldintza txarrei aurre egiteko bestelako moldaketak baitituzte.

⁹ *Gaztelhuyar*. 2000ko urria

- Aurreko testua, ikusi duzunez, ez litzateke oso egokia izango eguneroko hedabideetan agertzeko, zientifikoegia eta zaila delako; beraz, egokitu egin beharko litzateke. Bada, horixe da zure lana: artikulua laburbildu eta egokitzea Egunkariako “Jakingarria” atalean argitaratzeko . Baina, idazten hasi aurretik, komeni zaizu atal horretako testuak nolakoak diren aztertzea. Hona hemen bi eredu:

Tximinoek zergatik jaten dituzte bananak?

Ikerlariak ez dakite. Izan ere, munduko tximino espezie gehienak bizi diren lekuetan ez da fruta hori hazten. Beraz, tximino horiek, bizirauteko eta elikatzeko, ez dute banana jaten. Ordea, zoologiko eta halakoe-tan, tximino bat banana jaten ikustea da ohi-koena. Zergatik? Ikerlariak diotenez, tximi-noek frutaren beraren koloreagatik edota zaporeagatik aukeratzen ahal dute banana. Hainbat ikerketa egin izan dira tximinoen elikadura ohiturak aztertzeko, eta hori kolo-reko objektuak gustuko dituztela ondorioz-tatu ahal izan dute. Hala, Erresuma Batuko Blair Drummond safarian hori koloreko lan-dare batzuk landatu omen zituzten tximino-en bizitokian, eta hauek denbora gutxian guztiak jan omen zituzten.

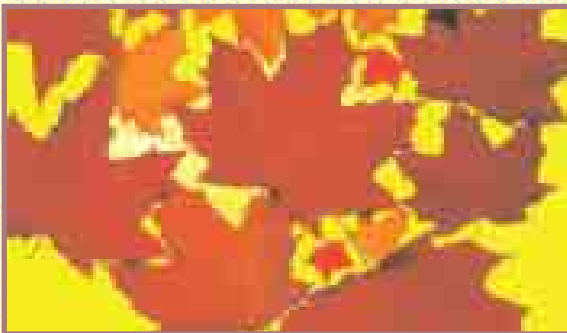

Zergatik esaten da katuek zazpi bizitza dituztela?

Katuak indar eta erresistentzia handiko animaliak dira. Baina ez dituzte, bideo-jokoetako pertsonaiek ez bezala, zazpi bizitza. Dena den, askotan esan ohi da badituztela. Litekeena da esaera horrek oinarri esoterikoa izatea. Izan ere, kultura askotan zenbakiek esanahi berezia dute. Zazpi zenbakia, esaterako, zorte onaren adierazgarri zen antzina. Katuek egoera zailenetan ere onik ateratzeko izugarritzko abilezia dute, edo, agian, zorte kontua izango da. Esaera ospetsu hau, berez, zorte kontu horri lotuta dago; noski, bideo-jokoak baino lehenagokoa da.

- Orain zure txanda da. Egunkariako Jakingarria atala idatziko duzu, horretarako lehengo informazioaz baliatu behar duzu.

Zuhaitzek zergatik galtzen dituzte hostoak udazkenean?

[illegible]

- Truka ezazu idazlana beste ikasle batekin eta zuzendu eskema honen arabera

a) ZAILTASUNA	Testua oraindik zientifikoegia suertatzen da?
b) ULERGARRITASUNA	Ideiak argi azalduta daude?
c) KOMUNIKAGARITASUNA	Azaldu beharrekoa, hau da, hostoen erorketaren zergatia, azaltzen du?
d) ZUZENTASUNA	Akats gramatikal asko ditu?
e) ZER ALDATUKO ZENUKE?	
f) BESTERIK?	

1. AUTOEBALUAZIO-ORRIA

Hona hemen atazaz ataza autoebaluaziorako galderak. Zuri edo ikastaldeari dagokizue ebaluazioa noiz egin erabakitzea, ikastunitatearen amaieran ala ataza bakoitza bukatzean.

A. ATAZA

- Idatzi udazkenarekin erlazionaturiko hamarren bat hitz.

.....

.....

.....

.....

- Begiratu argazkiko kantariari. Ezagutuko duzu, noski. Zer urtaro gustuko duela uste duzu? Idatz ezazu laburki elkarrizketa batean galdera hori eginez gero, berak zer erantzungo lukeen. Benito Lertxundik egin zuen bezala, bere nortasunarekin eta bere musika estiloarekin lotu behar duzu erantzuna.

.....

.....

.....

.....

.....

- Elkarrizketa-zati (1 eta 2) hauetako hutsuneei zein testu dagokie, A ala B? Kontuan hartu behar duzu irratiko elkarrizketak direla, bat-batekoak.

Elkarrizketa 1

- Isa Marin, arratsalde on!
- Arratsalde on!
- Zer tankera hartzen diozue paraje horietan udazkenari?
- ...

A- Udazkena, berez, ez da garai itsusia, edo, bueno hori ikusteko izaten da, baina paisaia aldetik eta, oso polita da: hemen baso asko dago, arbola asko dago eta ordun oso paisai polita, oso paisaia kolore politak ekartzen ditu garai honetan, o sea, alderdi horretatik ...

B- Ezin esan dezakegu udazkena garai itsusia denik, zer ikusirik badago behintzat. Paisaiari dagokionez, oso polita da; izan ere baso asko dago, arbola asko, eta horren ondorioz paisaiak oso kolore politak ekartzen ditu garai honetan.

Elkarrizketa 2

- Polita.
- Bai, baina hotza.
- Gauza guztiek dute beren baina eta Alemanian baina hori hotza da.
- Bueno, udazkenaren seinaleak bat ikasturtearen hasiera izaten da gure artean, Alemanian eskolak hasita daude?
- ...

A- Bai, Alemaniako haurrek edo ikasleek oso garai desberdinetan izaten dituzte oporrak. Hanburgon, esaterako, ni nagoen hirian, alegia, abuztuaren bukaeran hasi ziren ikasleak eskolara joaten. Horrela, bada, iraileko data honek ez du esanahi berezirik.

B- Bai, Alemanian esan behar da oso garai ezberdinetan izaten dituztela haurrak edo ikasleak hemen oporrak. Baina, adibidez, Hanburgon, o sea, ni nagoen hirian, hemen ja abuztuaren bukaeran hasi ziren ikasleak eskolara. Ordun, alde horretatik, iraileko fetxa honek ez du esanahi berezirik.

Zein izan dira zure aukeraketaren arrazoiak?

B. ATAZA

- Ondorengo transkripzioan euskara itzazu erdarazko zatiak. Gogoratu erlatiboaz eta -ko izenlagunaz ikasitakoa.

- Kazetaria.- Beno, eta iparraldean, lehendabiziko pelikula *Bread and roses*, *Ogia eta arrosak*.

Alberto Irazu.- Hori da, Ken Loach-ena, eta, bai, ni desiatzen nagoena ikusteko. Toronton eman zuten eta oso kritika onak izan zituen.

(...) Ibili da munduan barrena, zenbait festibaletan eta harrera ona izan du. Ken Loach, bueno, oso zuzendari, nola esango nuke? Bat ere mozorrorik gabekoa da, beti gai sozialetan zentratzen ditu bere filmeak, izan daitezke langileak, emakumeak, e , alkohola edo bestelako problema sozialak, eta bat ere mozorrorik gabe egiten ditu, azaltzen ditu bere istorio guzti horiek, oso gordin baina oso dotorezia handiarekin beti.

En esta ocasión nos cuenta la historia de unos trabajadores sudamericanos que trabajan en Estados Unidos y que se quieren syndicar y defender sus derechos. Un film, pues, muy de su estilo. Bere azkeneko filmea, *My name is Joe*, niri asko gustatu zitzaidan, eta Ken Loach-ek estilo bat markatu du, zinemagintzan azken urteetan; izan ere, gainera, ba, esaten da gainera, **un film del estilo de Ken Loach, no?**

C. ATAZA

- Aipa itzazu ardoarekin zerikusirik daukaten hitzak:

.....			
.....			
.....			

- Nola esaten da euskaraz?

Vino de crianza:
 Afrutado:
 Variedad de vino:
 Amarillento:
 Transparente:

Vino de buen sabor:
 Acido:
 Color apagado:
 Rojo frambuesa:
 Amargo:

D. ATAZA

- Gogoratzen al dituzu perretxiko batzuen euskal izenak.

.....	
.....	
.....	

- Deskriba ezazu irudian duzun perretxikoa.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

E. ATAZA

- Nola esango zenuke euskaraz?

Estoy con depresión

Está de los nervios

Se quedó en ridículo

Nos partimos de risa

Las pasamos moradas

Salió con la cabeza gacha

F. ATAZA

- Irakurri ondoko testua eta erantzun galderei:

Natura hondakin nuklearren biltegi¹⁰

HAINBAT GEOLOGO URANIO-HOBI NATURAL BATEN BILAKAERA AZTERTZEN ARI DA, hondakin nuklearrak kudeatzeko modua aurkitu dutelakoan. Aztartzen ari diren hobia AEBetako uranio-hobirik aberatsenetakoa da eta Virginia estatuan dago, Coles Hill-en. Duela hogeita hamar urte aurkitu bazuten ere, orain arte itxita egon da. Hobi horren egoera oso bitxia da. Lurrazpiko ura 11 metro inguruko sakoneran dago; ohe harritsua, oster, 20 metro inguruko sakoneran. Hala ere, hobiko uranioak ehunka mila urte iraun du bertan, ingurura hedatu barik. Fenomeno hori da, hain zuzen ere, geologoez aztertu nahi dutena, normalean uranioa oso barreiatua egoten baita. Naturak, nolabait, uranioa hobian mantentzeko sistema garatu du. Geologoek ustez, mineralen bat da (fosforoa, ziurrenik) uranioa ingurura zabaltzea eragotzi duena.

¹⁰ Elhuyar. 165. zk. 11. or.

- Zer iruditzen zaizu gaia?
 - Arrunta, egunerokoa ☐
 - Berezi samarra ☐
 - Zein izan daiteke testu honen hartzailea?
 - Edozein irakurle ☐
 - Ikasia, nolabaiteko prestakuntza duena ☐
 - Zein da artikuluaaren helburua?
 - Informatzea ☐
 - Konbentzitzea ☐
 - Non argitaratuko zenuke?
 - Aldizkari zientifiko batean ☐
 - Egunkarian ☐
- Labur zenezake testu horren mamia bi lerrotan edonork ulertzeko moduan?
-
-
-

OROKORREAN

Zer iruditu zaizkizu ikastunitatean landutako atazak?

Gaiak interesgarriak izan al dira?

Zailtasunik izan duzu? zertan? Zergatik izan dela uste duzu?

Horma-irudirako egin dituzun lanek zure ustez zertarako balio izan dizute?

Udazkenarekin harremana duen eta landu ez duzun gairen bat bururatzen al zaizu?

Nahi izanez gero proposatu irakasleari gai hori jorratzea.

ATAZA: DANOK GURA MAHATS-URA

1. UPELTEGIAN BARRENA

Euskal Herrian, ardoa edo txakolina egiteko upeltegiak ez dira falta. Zona klimatikoaren arabera ardoek izendapen desberdina hartzen dute. Bestalde, ardoa egiterakoan hainbat faktorek izaten dute eragina produktuan, hala nola klimak berak, mahats motak, urte ona ala txarra izan den... Baina ardandegi bakoitzak ardoari bere “ukitua” ematen badio ere, funtsean, prozesua berdintsua da guztietan.

Nekazari-giroan jaio bazara edo bestela noizbait ardandegiren bat bisitatu baduzu, hau guztia ezaguna egingo zaizu. Horrela ez bada, UPELTEGIAN BARRENA artikuluan, ardoa egiteko prozesuaren oinarrizko pausoak aurkituko dituzu.

- Irakur ezazu artikulua eta ordena itzazu kronologikoki behean zerrendaturik agertzen zaizkizun urratsak.

☐	Azal guztiak eta mahatsetatik etorri diren hondakinak kendu	
☐	Mahatsa kalitatearen arabera sotoetan sartu	
☐	Azido malikoa (muztioa) azido laktiko (ardoa) bihurtu	
☐	Mahatsa pisatu	
☐	Beratu, azala eta muztioa nahasi (ardo beltza eta gorria)	
☐	Kupeletan sartu	
☐	Muztioaren lehenengo hartzidura	
☐	Gradoa neurtu	
☐	Mahatsa tinkatu	
☐	Bigarren hartzidura	

Upeltegian barrena

Goizetik hasita, upeltegiaren atarian mahatsez lepo datozen traktoreak pilatzen hasi dira. Une garrantzitsua da hori laborarientzat, kooperatibaren sarrean gurdiaren karga (kilotan) neurtzen baita. Horrekin batera, mahats horren kalitateari ere (gradutan) erreparatzen zaio. Datu horiek guztiek erabakiko dute, mahats bilketaren amaieran, nekazari-bazkide bakoitzari zenbat ordaindu behar dioten.

Traktoreek dakartena upeltegiaren sotoetan sartzen da, zulo handi batean jaurtiz.

Mahats guztia baina ez da soto berean uzten; izan ere, kalitate goreneko mahatsa dakarten gurdiek beste bide bat hartzen dute, zeinak kalitate handiko ardoa izango duen azken emaitza. 50 edo 60 urteko mahastiak dira kalitate ezin hobea ematen dutenak, alegia mahasti zaharrak.

«Mahatsa upeltegian sartzen den bezain laster hasten da ardoa sortzeko prozesua». Halaxe esan du kooperatibako merkataritza arloko zuzendari Mariano Espuñezek. Sarre-rako prentsa handien soinuak garrasika jarri

gaitu elkar ulertuko badugu. Mahats zuriak eta gorriak trataera ezberdinak dituzte. Zuriak ez du kolorerik behar eta zuzenean sartzen da xahutzera. Beltzak, berriz, beratu beharra dauka azalaren laguntzaz kolorea har dezan.

Upeltegiaren kanpoaldeko tankeratik ezin da sumatu barrualdearen itxura: barruko biltegiak izugarri handiak dira, harritzeko modukoak. Guztira, sei milioi litro hartzeko gai dira biltegi horiek. «Mahats bilketan hiru milioi litro baino ez dira sortzen, eta gai-nontzeko lekua joandako urteetakoa gordetzeko erabiltzen da», azaldu du Espuñezek.

Kolorea eta hartzidura

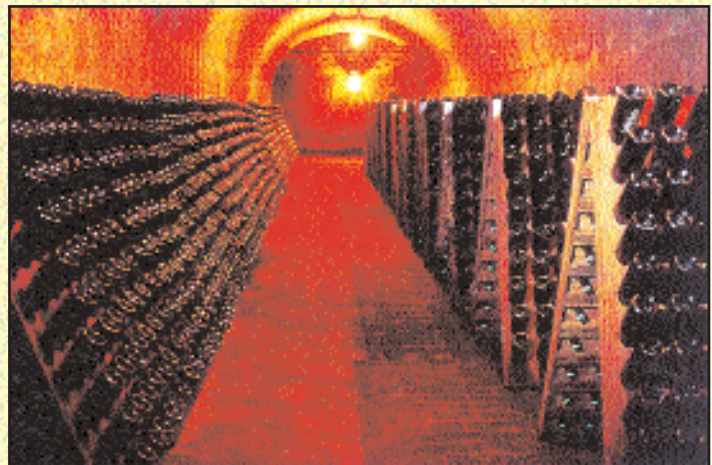
Ardoak kolorea har dezan, biltegi biribildu berezietan sartzen da. Bertan beratzen da, tenperaturari begirik kendu gabe. Tenperatura oinarritzkoa da ardoaren prozesuan. Hala, muztioa (behean) eta azalak (goian) nahastu egiten dira behin eta berriz, kolorea hartzeko. Kolorearen arabera, ardo gorria edo beltza egingo da. Beltzak nahastura luzeagoa beharko du. Espuñezek dioenez, «betiere tenperatura ahanzi gabe; kolore egokia hartzerakoan, muztioa atera eta hartzidura hasten da».

Lehen-lehenik azal guztiak eta mahastietatik etorri diren hondakinak ateratzen dira, eta lehen hartzidura hasten da. Hilabetea bete ostean, bigarrenari ekiten diote, «azido malikoa azido laktiko bihurtuko duenari». Alegia, muztioa ardo bihurtuko duen hartzidurari. Prozesu guztia mahatsak berez duen azidoei eta orantzei esker egiten da. Biltzearen tenperatura, baina, ordenagailuen bidez kontrolatzen dute, behar izanez gero, graduak igotzeko edo jaisteko.

Upelaren garrantzia

Upelaren barruan ematen ditu ardoak bere azken pausoak. Labastidako kooperatibak bi biltegi zabal ditu, 6.000 upelentzat. Amerikako haritzaren egurrez egindako Bordeleko upel bakoitzak 225 litro hartzen ditu. Eguerrak emango dio erreserbako ardoari haritzaren taninoen lurrin berezia, eta hori mahastiaren taninoekin nahastuko da, ardoaren azken emaitza lortu arte. Ardoa era batekoa edo bestekoa izango da, upel motaren arabera, eta upelean egin duen denborearen arabera. «Guk lau aldiz aldatzen dugu upelez urtearen buruan», esan du Mariano Espuñezek. Ardo ondua upel mota batean sartzen da, eta erreserbakoa beste batean. «Lan ikaragarri astuna da, ardoa upel batetik bestera iragatea, baina beharrezkoa ardoak behar dituen lurrin guztiak har ditzan», azaldu du kooperatibako langileak.

Labastidako kooperatibako langileen emaitza Solagüen ardo onduan eta erreserbakoa frog daiteke, hala nola, urteko ardoan, Montebuenan botiletan. Iaz, gainera, 1995eko Manuel Quintano erreserba berezia atera zuten, adituen arabera, ongi gorde beharreko bitxia.

ATAZA: ITXURA ONA, BARREN BELTZA

2. ONDDOAK

- Aditua ez bazara, oso zaila da perretxikoak jateko onak ala txarrak diren bereiztea. Ondorengo ariketa osagarriak horretan trebatzen lagundu diezazuke. Bideoan¹¹, Andoni Aizpuruk, Arantzadi Mikologia Elkarteko Jose Manuel Lekuonari elkarrizketa egiten dio. Ikus ezazu lehenengo bideo-zatia eta irudien azpian euskal izena jaso. (Izen bat baino gehiago daukate.) Honekin batera, osa ezazu beheko koadroa perretxiko horien berezitasunak idatziz.

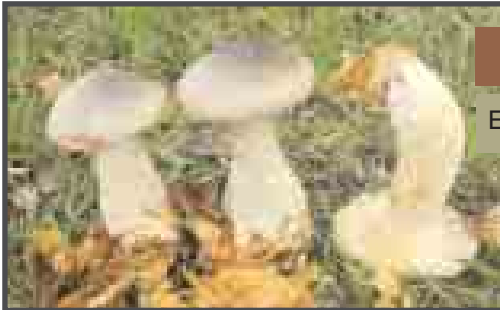
Entoloma lividum

Eusk.

Clitocybe nebularis

Eusk.

Calocybe gambosa

Eusk.

	Usaina	Laminak (orriak)	Orriak (kolorea)
Udaberriko ziza			
Ilarraka			
Maltzurra			

¹¹Bertatik Bertara. EITB

- Nahastea sor dezaketen perretxikoen zerrenda luzea da; izan ere, perretxikoen itxura egun batetik bestera alda daiteke, ohikoa ez den garaian atera daitezke, etab. Bideoaren bigarren zatian, hauetako perretxiko batzuen ezaugarriak erakusten dizkigu Jose Manuel Lekuonak. Entzun arretaz eta jaso itzazu bakoitzaren ezaugarriak, baita bukaeran ematen dituzten aholkuak ere.

Izena:

Ezaugarriak:

Izena:

Ezaugarriak:

Izena:

Ezaugarriak:

OHARRAK

OHARRAK

HADE

Helduen Alfabetatze eta Berreuskalduntzerako Erakundea

Erakunde autonomiaduna
Organismo Autónomo del

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

Nafarroako Gobernua
Hizkuntza eta Kultura
Departamendua